

En kvalitativ studie över seniorers användning av modern teknologi

Utmaningar och möjligheter

Rasmus Rautalin

Rasmus Rautalin

Examensarbete

Det sociala området

2015

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	5463
Författare:	Rasmus Rautalin
Arbetets namn:	En kvalitativ studie över seniorers användning av modern teknologi
Handledare (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Uppdragsgivare:	Arcada
<p>Sammandrag:</p> <p>Vi befinner oss i ett samhälle där förändring sker i en ökande takt. Nya tekniska innovationer uppstår ständigt och vissa av dem kvarstår och blir nödvändigheter. En stor del av dessa är riktade åt unga och vuxna. Men en växande grupp i samhället består av äldre människor. Genom tidigare forskning och kvalitativa intervjuer ville jag undersöka hur seniorerna i vårt samhälle mottar nya teknologiska innovationer, program och tekniska apparater. Den nya kommunikationstekniken ger även möjlighet till socialisering i nya former som forum, facebook etc. Jag ville undersöka om dessa former används av äldre och vilka tjänster seniorer skulle vilja ha. Resultaten av undersökningen visar att ju äldre seniorerna är då de kommer i kontakt med informationsteknologin, desto svårare har de att anpassa sig till den. En stor faktor i bemötandet av ny informationsteknologi var också att den blivit bekant i arbetslivet. Min forskning påpekar också hur viktig social kontakt är för de äldre då de ska lära sig om tekniken. Genom en fungerande helhet av socialt umgänge, relevant kursprogram, tid och repetition får man de bästa resultaten i att skapa ett intresse för modern informationsteknologi hos seniorer.</p>	
Nyckelord:	IT, Seniorer, Brukarperspektiv, Delaktighet, Empowerment
Sidantal:	58
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	14.12.2015

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social sciences
Identification number:	5463
Author:	Rasmus Rautalin
Title:	A qualitative study over the use of modern technology by elderly people.
Supervisor (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Commissioned by:	Arcada
<p>Abstract:</p> <p>Today, we exist in a society which sees rapid changes around us at an increasing phase. New technological innovations appear all the time and some of them remain and become necessities in everyday life. The largest part of these are designed for youths and young adults. However, a growing number of people in our society consist of elderly. I wish to study through qualitative interviews and previous research how the elderly in our society receive new technological innovations, programs and their relation to technology in general. These new ways in communications technology give possibilities for new forms of socialization like facebook, community forums etc. I wish to study which of these are used by elderly and what kind of services they hope for. The results of my study point out that elderly who had no experience about computers during their work career have much harder to adapt to the current situation. Age also plays a major role in how well elderly react to new technology. In my study I also noticed the importance of social activities connected to the learning process. Through a working whole of social events, relevant course content, time and patience you get the best results in creating and maintaining an interest in modern technology among the elderly.</p>	
Keywords:	IT, Seniorer, Brukarperspektiv, Delaktighet, Empowerment
Number of pages:	58
Language:	Swedish
Date of acceptance:	14.12.2015

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosiaaliala
Tunnistenumero:	5463
Tekijä:	Rasmus Rautalin
Työn nimi:	Kvalitatiivinen tutkielma senioreiden modernin tietotekniikan käytöstä.
Työn ohjaaja (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Toimeksiantaja:	Arcada
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Elämme yhteiskunnassa jossa muutokset tapahtuvat yhä nopeammin. Uusia teknisiä innovaatioita syntyy koko ajan ja osa niistä jää pysyväksi osaksi arkielämäämme. Suurin osa näistä on kuitenkin suunnattu nuorisolle ja nuorille aikuisille. On kuitenkin otettava huomioon että yksi yhteiskunnan voimakkaimmin kasvavista ryhmistä ovat seniorit. Haluan opinnäytetyössäni tutkia heidän suhtautumistaan uusiin teknologisiin innovaatioihin, ohjelmiin sekä laitteisiin. Metodeina käytän laadullista haastattelumenetelmää sekä aikaisempia tutkimuksia. Uudet kommunikaatioteknologiat kuten facebook, foorumit jne. antavat myös uusia mahdollisuuksia sosialisoitumiseen. Haluan työssäni tutkia käyttävätkö seniorit näitä ja millaisia palveluja he itse toivoisivat. Tutkimukseni tulokset osoittavat että iällä on suuri merkitys siihen miten seniorit suhtautuvat tietotekniikkaan. Myös sillä olivatko seniorit kohdanneet työelämässään tietotekniikkaa oli suuri merkitys. Tutkimukseni mukaan myös sosiaalisella kontaktilla ja kanssakäymisellä on suuri merkitys senioreiden halulla oppia. Toimivimman kokonaisuuden senioreiden mielenkiinnon ylläpitämiseksi saadaan aikaiseksi kun yhdistetään sosiaalinen kanssakäyminen, oleellinen kurssiohjelma, kertaus ja tarpeeksi aikaa.</p>	
Avainsanat:	IT, Seniorer, Brukarperspektiv, Delaktighet, Empowerment
Sivumäärä:	58
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	14.12.2015

INNEHÅLL

1	Inledning.....	8
1.1	Examensarbetets uppbyggnad.....	9
1.2	Informationssamhället	9
1.3	Precisering av problemformulering.....	9
1.4	Definition av begreppen senior och IT-teknologi.....	10
1.5	Statistik över användningen av internet	11
2	Syfte och Frågeställningar	12
2.1	Hur använder seniorerna IT-teknologi i sin vardag?	12
2.2	Hur upplever seniorerna IT-teknologin och vilka är de största problemen med dessa teknologier i vardagen?	12
2.3	Hur kunde de operativa miljöerna göras seniorvänligare?.....	12
3	Tidigare Forskning	13
3.1	Informationssökning	13
3.2	Kriterier vid val av information	14
3.3	Utvald forskning.....	14
3.3.1	<i>De äldre i informationssamhället.....</i>	<i>14</i>
3.3.2	<i>Informationsteknologi i de äldres vardag.....</i>	<i>15</i>
3.3.3	<i>Användbar teknik för äldre</i>	<i>15</i>
3.3.4	<i>Elektroniskt lärande och äldre</i>	<i>17</i>
3.3.5	<i>Äldres attityder gentemot informationsteknologin</i>	<i>18</i>
3.4	Kritisk bedömning av tidigare forskning.....	18
4	Teoretisk Referensram	19
4.1	Empowerment	19
4.1.1	<i>Empowerment och den sociala sektorn</i>	<i>19</i>
4.1.2	<i>Empowerment och makt.....</i>	<i>20</i>
4.1.3	<i>Emotioner och empowerment</i>	<i>21</i>
4.1.4	<i>Empowerment och teknologi.....</i>	<i>21</i>
4.2	Brukarmedverkan	22
4.2.1	<i>Brukarmedverkan och socialt samspel.....</i>	<i>22</i>
4.2.2	<i>Generationskonflikt.....</i>	<i>22</i>
4.2.3	<i>Föreställningar och attityder</i>	<i>23</i>
4.3	Delaktighet.....	25
4.3.1	<i>Socialiseringsprocessen.....</i>	<i>25</i>
4.3.2	<i>Åldrandet och teknologi.....</i>	<i>26</i>
4.3.3	<i>Teknik och motivation.....</i>	<i>26</i>

4.3.4	<i>Teknik och makt</i>	27
4.3.5	<i>De fysiska olikheterna</i>	28
4.3.6	<i>Social statuts</i>	29
4.3.7	<i>Livslångt lärande</i>	30
5	Metod och Uppläggnig	31
5.1	Metodval	31
5.1.1	<i>Litet-N-studie</i>	32
5.1.2	<i>En tvärssnittsstudie</i>	32
5.1.3	<i>Insamling av data</i>	33
5.2	Konstruktion av intervjuguide	34
5.3	Intervjuguidens uppbyggnad	34
5.4	Bearbetning & analys	35
5.4.1	<i>Innehållsanalys</i>	35
5.4.2	<i>Det speciella och det generella</i>	36
5.5	Etiska överväganden	37
5.5.1	<i>Etiska aspekter vid utförandet av arbetet</i>	37
5.5.2	<i>Information åt de interjuvade</i>	37
6	Resultatredovisning	38
6.1	Tillförlitlighet och generaliserbarhet	38
6.2	Intervjuernas sociala kontext	38
6.3	Genomgång av resultat	39
6.3.1	<i>It teknologi i vardagen</i>	39
6.3.2	<i>Teknik och empowerment</i>	40
6.3.3	<i>Brukarmedverkan</i>	42
6.3.4	<i>Delaktighet</i>	43
6.3.5	<i>Övriga synpunkter</i>	45
6.4	Intern validitet	46
6.5	Extern validitet	46
7	Diskussion och Analys	47
7.1	Om de tre frågeställningarna	47
7.1.1	<i>Hur använder seniorerna IT- teknologi i sin vardag?</i>	47
7.1.2	<i>Hur upplever seniorer IT- teknologin och vilka är de största problemen med dessa teknologier i vardagen?</i>	48
7.1.3	<i>Hur kunde de operativa miljöerna göras seniorvänligare?</i>	49
7.2	Teknik och ålder	49
7.2.1	<i>De inkluderade 70- åringarna</i>	50
7.2.2	<i>De intresserade 80- åringarna</i>	50

7.2.3	<i>De exkluderade 90- åringarna</i>	51
7.3	Förslag till fortsatt forskning	51
7.4	Arbetslivsrelevans	52
Källor		53
Bilagor		55
Bilaga 1	Formulär om informerat samtycke	56
Bilaga 2	Informationsbrev till informanter	57
Bilaga 3	Intervjuguide	58

1 INLEDNING

Teknologi och särskilt datorer har alltid varit nära mitt hjärta. Jag har aldrig varit särskilt intresserad av själva ”software” sidan utan alltid sett mig som en mera ”hardware” typ. Men i dagens samhälle har det blivit alltmera viktigt att kunna mera om program, kod och operativsystem. Detta är redan en utmaning för mig själv och fick mig att tänka på alla de äldre i samhället som vuxit upp med en totalt annorlunda världsuppfattning. Vad kunde denna snabba IT utvecklingen betyda för dem? Vem har inte haft någon äldre bekant eller släkting som frågat om hjälp med mobiltelefon eller dator? Då jag deltog i ett samarbetsprojekt mellan Folkhälsan och Arbetarinstitutet gällande informationsteknologi fungerade jag som IT-stödperson för äldre. Denna erfarenhet belyste mig hur stort gapet mellan ”IT-generationen” och den föregående kunde vara. Jag fick då tanken att detta kunde vara ett intressant och relevant tema att undersöka för examensarbetet. Detta tema ingår i Arcadas projekt med namnet Digitala social- och hälsovårdstjänster-hjälp till självhjälp.

Temat är viktigt då en allt större del av Finlands och andra länders befolkning lever allt längre. Det procentuella antalet äldre i samhället ökar särskilt när den stora efterkrigstida ”årskullen” nått pensionsåren. Samtidigt ökar beroendet av digital teknologi kraftigt i samhället och baskunskaperna inom IT-teknologi blir lika viktiga som att kunna läsa. Enligt Laiho (2001:1) befinner sig äldre i ”en tredje ålder” efter att de blivit pensionerade. I denna ålder är inte pensionerade mera traditionellt åldringar utan är i bättre skick än förr och vill leva ett aktivare liv som deltagare i samhället. Detta betyder att de kan och behöver lära sig om IT-teknologi som tränger in överallt i samhället. För utan denna kunskap finns risken för marginalisering i dagens samhälle. Temat är relevant att undersöka så att de politiska beslutsfattarna och IT- företagen kunde erbjuda tjänster i samhället utvecklade ur ett mera brukarvänligt perspektiv för seniorer.

Inom mitt eget yrkesområde kunde ökat IT- intresse användas till att skapa nya möjligheter för sociala kontakter och ett snabbare nätverk för kommunikation mellan personal och klienter.

1.1 Examensarbetets uppbyggnad

Examensarbetet kommer att omfatta en presentation av temat, en teoretisk del från tidigare forskning, själva intervjufasen samt tolkningen av resultat. Arbetet kommer att vara konstruerat enligt kvalitativ princip. Efter en introduktion och presentation av tidigare forskning följer metodval och den själva empiriska delen. Sedan behandlas och presenteras resultaten. Till sist förs arbetets samhällsrelevans fram.

1.2 Informationssamhället

Vi lever en tid då det klassiska industrisamhället håller på att omvandlas till ett informationssamhälle. Industrisamhällets resurs är kapital som utspeglar sig i massproduktion, konkurrenskraft och arbete. Vid övergången till ett informationssamhälle blir själva informationen en strategisk resurs. Kampen om marknaderna handlar inte därmed bara om tillgången till kapital utan även information. I varje produktion har kunskap blivit lika viktig som kapital. De som har ett försprång i kunskap har det också på marknaden. De tidigare industriella revolutionerna har baserat sig på en utvidgning av människans fysiska kapacitet genom maskiner som gjort arbetet lättare och möjliggjort effektivare produktion. Den tredje industriella revolutionen som baserar sig på informationsteknologi däremot medför en kraftig ökning av människans psykiska och kognitiva kapacitet. Teknologin påverkar allt kraftigare kulturella processer inom fostran, undervisning och socialt umgänge. (Madsen, 2001:68)

1.3 Precisering av problemformulering

I min undersökning vill jag fokusera på de äldres uppfattning av den teknologi de använder och måste använda i digitalsamhället. Hur bemöts den? Hur kunde den vara bättre för seniorer? Begränsas användningen till nödvändighet eller är det också en möjlighet? Hur påverkar attityd, social status och kön relationen till ny teknologi? Används den till att stöda sociala relationer? Jag vill fokusera främst på tekniska apparater som telefoner, datorer och pektdatorer. Dessutom vill jag i viss mån undersöka e-tjänsterna som seniorer erbjuds.

1.4 Definition av begreppen senior och IT-teknologi

Med senior i detta arbete anses en individ som är över 65 år gammal och blivit pensionerad från arbetslivet.

Begreppet IT-teknologi definieras i detta arbete som användning av modern kommunikationsteknologi med möjlighet att utnyttja internet. D.v.s. smarttelefoner, datamaskiner (PC), pekplattor (Tablets). En av de nyaste grupperna till dessa är även de S.K. smart-tv:n som börjat närma sig de övriga gruppernas egenskaper och användningsområde. Dessa bör tas i beaktande då en hel del äldre är bekanta och vana med gammalmodiga televisioner och dessa nya apparater kommer att eventuellt ersätta dem. Även dessa kan således förekomma i forskningen.

Med IT-teknologi förekommer förutom själva fysiska apparaterna den ännu viktigare delen: brukarmiljön, eller med andra ord, själva operativsystemet. De huvudsakliga operativsystemen som väntas förekomma är Microsoft Windows, Android, IOS och Linux baserade operativmiljöer.

1.5 Statistik över användningen av internet

Enligt statistikcentralen (7.11.2013) använder redan en fjärdedel av 75-89 åringarna internet (27%).

Tabell 1 Användning av internet i Finland enligt statistikcentralen 7.11.2013

Ålder	Använt internet under senaste 3 mån.	Använder vanligen internet flera gånger dagligen	Använt nätbank under senaste 3 mån.	Handlat varor på nätet under senaste 3 mån.	Använt någon social nätverks tjänst Under de senaste 3 mån.	Varit i Kontakt med myndigheter eller offentlig serviceproducent under de senaste 3 mån.	Använt tv-bolagens webb tjänster under de senaste 3 mån.	Använder smarttelefon
16-24	100 %	76 %	78 %	55 %	87 %	42 %	75 %	80 %
25-34	100 %	88 %	98 %	70 %	78 %	62 %	81 %	81 %
35-44	99 %	80 %	98 %	69 %	67 %	63 %	75 %	74 %
45-54	97 %	67 %	92 %	52 %	41 %	44 %	64 %	59 %
55-64	85 %	52 %	80 %	29 %	26 %	34 %	51 %	45 %
65-74	65 %	33 %	55 %	16 %	13 %	21 %	37 %	25 %
75-89	27 %	8 %	22 %	3 %	3 %	5 %	12 %	5 %
Män	88 %	65 %	80 %	45 %	44 %	43 %	60 %	60 %
Kvinnor	83 %	57 %	77 %	44 %	49 %	40 %	58 %	51 %

Då vi ser på tabell 1 kan man konstatera att män använder modern kommunikationsteknologi något aktivare förutom när det gäller social media. Tabellen visar också ett stort hopp mellan den högsta åldersgruppen och den föregående. När det gäller de äldsta i

samhället kan vi se att de använder aktivast nätbank och tv-tjänster emedan de minst använda tjänsterna gäller sociala nätverk och varuhandel.

2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Jag har bestämt mig att dela upp arbetet i tre basfrågor med sina egna subkategorier. Dessa kommer att utgöra basen för konstruktionen av själva intervjuguiden.

2.1 Hur använder seniorerna IT-teknologi i sin vardag?

Med denna fråga ville jag få reda på hur teknologi påverkar de äldres vardag, vilka tjänster de använder både för att sköta sina ekonomiska och samhällsrelaterade affärer. Vidare ville jag få reda på hur de använder social media samt övrig teknologi i socialiseringsprocesser. I denna del kunde även en kortare delfråga eventuellt undersökas som berör hur seniorerna upplever IT-teknologins frammarsch ur ett historiskt perspektiv.

2.2 Hur upplever seniorerna IT-teknologin och vilka är de största problemen med dessa teknologier i vardagen?

Denna fråga var viktig då jag ville få fram en djupgående insyn i hur seniorerna bemöter en alltmera påträngande utsättning för IT-teknologi i sin vardag. Jag ville få fram hur problem upplevs, hur de löses och hur IT-stödet fungerar. Jag ville också studera hur teknologin "känns" för dessa människor, om den är en illa påträngande börda eller ett välkommet hjälpmedel.

2.3 Hur kunde de operativa miljöerna göras seniorvänligare?

Den tredje huvudfrågan var hur operativsystemen kunde göras seniorvänligare. Jag sökte svaren på hurdana brukarmiljöer kunde ses som intressanta, dvs. de uppmuntrar till nyfikenhet och vilja att utforska och lära sig nytt. Vidare sökte jag svaren på hurdana virtualsociala miljöer de äldre använder sig av eller skulle vara intresserade av att använda.

3 TIDIGARE FORSKNING

Tidigare forskning går in på hur jag sökt fram information, hurdan info som blev vald, en inblick i forskningarna samt lite om hur jag ser på dem gällande dagens läge.

3.1 Informationssökning

Jag började söka efter information för mitt examensarbete hösten 2013 i Google scholar. Den första intressanta undersökningen jag fick fram var då av Anne Sankari, 2004. Henne kom jag fram till genom sökorden: Vanhukset ja tietotekniikka, seniorit ja tietotekniikka, elektroniset palvelut senioreille, senioreiden käyttäjäkokenemusia tietotekniikasta, gerotransendenssi ja teknologia.

Då jag började fundera över mitt arbete och dess tema sökte jag även igenom theseus.fi för att hitta tidigare examensarbeten med liknande tema. Sökningen 22.11.2013 gav följande resultat: Seniorer och IT (323/2), Seniorer och teknik(55/2), elektroniska tjänster för seniorer(26/2), äldreomsorg och teknologi(12/1), gerotranscendens och teknologi (0), brukarperspektiv seniorer teknologi (0)

Vanhukset ja tietotekniikka (135/4), seniorit ja tietotekniikka(56/2), elektroniset palvelut senioreille(15/1), senioreiden käyttäjäkokenemusia tietotekniikasta(0), gerotransendenssi ja teknologia (1/0). Parentesen står för antal/genomlästa (relevanta för mig.)

Så gott som alla böcker är från teman i kurser vi haft i skolan. Dessa handlar om empowerment, brukarmedverkan och delaktighet. Alla dessa viktiga grundpelare inom det sociala området.

Våren 2015 har jag använt sökmotorn EBSCO med sökorden:

Elderly-technology-education (217)

Av denna sökning valde jag fem relevanta forskningar, en från Finland, en från Spanien och tre från U.S.A.

User involvement – technology (67)

Från denna sökning valde jag en forskning från England gällande brukarmedverkan.

3.2 Kriterier vid val av information

Kriterier för valet av de artiklar jag hittade var att de belyste mina frågeställningar om IT och seniorer. De behandlar alla ett brett tema men har som grund olika synvinklar som de belyser starkare jämfört med varandra. En handlar om e-lärande, en annan om hinder och möjligheter för seniorer inom IT världen, en om IT från hälsoperspektiv osv. Genom att se på temat från olika synpunkter hoppas jag kunna inkludera de intressantaste punkterna ifrån tidigare forskning till mina egna frågor i struktureringen av intervjun. Jag ville också få in forskningar som belyser situationen i andra västerländer och Europeiska Unionen.

Alla tidigare forskningar är av högre nivå och har fyllt kriterierna för akademisk forskning.

3.3 Utvald forskning

Efter min sökning valde jag ut de tidigare forskningar som passade bäst gällande min egen forskningsriktning och problemformuleringar.

3.3.1 De äldre i informationssamhället

En av första omfattande undersökningarna om seniorer inom det finska informations-samhället har gjorts av Anne Sankari 2004. Denna undersökning reflekterar över det kulturella och sociala sättet för äldre att bemöta ny teknologi – kärnan för det jag själv vill studera. Sankaris bok: *Ikääntyviä tietoyhteiskunnassa* kommer därmed att fungera som en av grundpelarna för min egen forskning.

Sankari för fram i sin inledning hur vårt samhälle har kommit fram till en punkt då även ”de centrala tjänsterna” håller på att flytta sig till internet från att ha tidigare varit tillgängliga rent fysiskt. Processen sker i en allt ökande takt och tvingar även de äldre att aktivare delta i samhällets IT-utveckling för att ha tillgång till grundläggande tjänster som att betala räkningar, hälsotjänster och nätbutiker (Sankari, 2004: 10).

3.3.2 Informationsteknologi i de äldres vardag

Maija Laiho har gjort en omfattande forskning om hur seniorer födda på 1920-1930 talet har upplevt samhällets teknologiska utveckling. I denna forskning konstateras att en ny grupp av seniorer kommit fram som inte vill likställa sig med de traditionella uppfattningarna om seniorer. Dessa ”new age” seniorer vill vara delaktiga i samhället och skapar en ny form av aktivt pensionsliv. De vill vara aktiva även inom den digitala världen. (Laiho, 2011:1)

Laiho beskriver också i sin forskning hur ny teknologi har ändrat på människors levnadsvanor. Olika tekniska apparaters historia och utveckling kommer väl fram i hennes texter. I forskningen går Laiho in i det moderna informationssamhällets grunder och olika sätt att se på utvecklingen av informationssamhället. (Laiho, 2011:31)

I Laihos kvalitativa forskning kommer det fram till vilka ändamål som seniorerna använder IT-utrustning. Hon har gjort extensiva individ- och gruppintervjuer och fått fram seniorers trender gällande datoranvändning.

3.3.3 Användbar teknik för äldre

En studie utförd av University of Dundee i Skotland där UTOPIA står för Usable Technology for Older People – Inclusive and Appropriate. Tanken bakom projektet var att inkludera de äldre i utvecklingen av informationsteknologi för seniorer i åldern 60 år uppåt – dvs. främja brukarmedverkan. Man ville utveckla ett långlivat partnerskap mellan tillverkarna av teknologi och de äldre i samhället genom att skapa en permanent användargrupp. Tekniken skulle bli inkluderad i de äldres vardag för gott. Man ville undersöka och främja interaktionen mellan seniorernas önskemål och företagens nuvarande realitetsbild om de äldre som konsumenter. Idén var att föra fram dessa resultat inom samhället för att väcka upp företagen för en växande grupp konsumenter med egna krav och behov. (Eisma, 2004:1)

Man har kommit fram att liksom i de flesta Europeiska länder så har även i Storbritannien antalet över 60 åringar överskridit antalet under 17 åringar. Detta leder enligt Eisma (2004:1) till allvarliga konsekvenser inom det sociala och ekonomiska livet som

för med sig både utmaningar och möjligheter för dem som ansvarar för utvecklingen av informationsteknologi. De äldre är i behov av både specialiserade system och måste gå med på att använda de nya kanalerna för information, konstaterar Eisma. I Storbritannien har det också skapats nya lagar gällande fältet som verkställer att alla system måste vara tillgängliga för alla.

Eisma (2004:2) för fram hur de äldre inte ännu ses som en attraktiv grupp inom marknadskrafterna för IT-branschen och hur utvecklarna är ovilliga att utveckla produkter genom seniorers ”glasögon”. Forskarna behöver enligt Eisma en djupare insyn och interaktion för att se olikheterna mellan generationernas tänkande. Vi yngre måste lära oss om vilka funktioner och egenskaper i tekniska apparater tilltalar de äldre mest och således motiverar dem att utnyttja den. En annan aspekt är att förstå hur teknologin kan förbättra seniorernas vardag och hurdan kontext den presenteras i. Teknologin kan också ha en negativ effekt i vardagen. Seniorer som är vana med äldre teknologi kan också ha svårigheter att se möjligheterna i ny teknologi, vilket kan leda till att de inte har en åsikt om den.

De tre huvudpunkterna (Eisma, 2004:2) i UTOPIA projektet var:

- Att väcka industrin och den akademiska världen om att det är nödvändigt att utveckla nyttig och tillgänglig teknologi för äldre.
- Att utveckla verktyg för inkludering av äldre i IT-utvecklingsprocessen.
- Att sprida dessa verktyg åt så många äldre som möjligt.

I studien kom Eisma, (2004:9) fram till att om de äldre har en positiv attityd gentemot teknologi generellt, så kommer det att vara mera sannolikt att de använder en teknisk produkt. Detta sker genom det villkor att teknikens nyttighet blivit klart specificerad för dem.

Man kom fram till att följande punkter är av särskilt stor betydelse då seniorer har att göra med modern informationsteknik och brukarmedverkan:

- Klara och tydliga förklaringar och termer om tekniska apparater.
- Man tar hänsyn till hur de tekniska planeringsprocesserna fungerar för äldre.

- Interaktiva praktiska element är i användning så ofta som möjligt för att få fram forskningsdata.
- Den sociala naturen av gruppträffar förstärks.

(Eisma, 2004:9)

3.3.4 Elektroniskt lärande och äldre

Githens har undersökt seniorernas e-lärande i delstaten Illinois, USA. Med e-lärandet menar Githens kurser som man går elektroniskt på distans, en av de nya trenderna i studievärlden. Githens för fram hur begreppet pension och dess innehåll håller på att förändras då "baby boomer" generationen efter andra världskriget för fram ett aktivare seniorliv i USA. Många vill fortsätta medverka i samhället och jobba längre eller på deltid då livslängden ökat. Enligt Githens vill denna generation av seniorer och de kommande fortsätta samma livsstil de haft i medelåldern. Med det samma stiger efterfrågan av e-lärande speciellt om informationsbehandling då det krävs av de äldre att de måste kunna vissa grunder inom informationstekniken för att kunna vara aktiva eller jobba. (Githens, 2007:1-2)

De äldre måste enligt Githens (2007:2) slåss mot de gamla stereotypierna om seniorliv och seniorernas kapacitet för att lära sig nytt. Han ser ändå att de äldre har en starkare motivation att lära sig nytt inom ett företag då deras "lojalitet" gentemot företaget är större än hos de yngre som är vanare i ett flexiblare arbetsliv och representerar ett nytt sätt att se på karriärlivet. Därför bör företagen även investera i att skola de äldre då deras erfarenhet kommer till godo inom själva branschen. Särskilt starka tycks vara stereotypierna om hur äldre kvinnor inte vill lära sig använda IT-teknologi.

Githens efterlyser innovativt tänkande inom området för att få in mera seniorer med mindre erfarenhet av teknologi och dem med mera begränsade resurser. Annars har de en risk för att marginaliseras. Githens för fram utvecklingen av SeniorNet i USA och hur "communityn" fungerar. De flesta äldre vill använda informationsteknologin då de är medvetna om dess möjligheter och för att "vara i kontakt med det moderna livet". För sådana ändamål är system som SeniorNet en bra start då intressegrupper kan hitta varandra och individen känna sig som medlem i samhället. (Githens, 2007: 3-4)

Enligt Githens (2007:5) kan informationsteknologin främja mental hälsa då man genom den kan öka på sina sociala kontakter. Distanslärandeprogram för äldre kan hjälpa till med personlig tillväxt, samhällsrelaterad verksamhet och skapandet av sociala evenemang.

3.3.5 Äldres attityder gentemot informationsteknologin

Antonio González et al. närmar sig de äldres attityder om informationsteknologi från ett psykologiskt perspektiv. Genom frågeformulär har González (2012:1) kartlagt social aktivitet, tekniskt kunnande, förväntningar och användning av informationsteknologi i Spanien. Enligt González har IT-kunskandet blivit en kritisk faktor för att kunna delta i samhället och detta har motiverat många äldre att söka kunskap inom området.

De äldres krav att lära sig kan fungera som en möjlighet till ”aktivt åldrande” som förbättrar livskvaliteten hos de äldre säger González (2012:2). Det är användningen av IT inom social kontext som lockar till många och motiverar dem att lära sig. Genom att uppfatta informationsteknologin som ett effektivt medel för kommunikation blir de äldre medvetna om information och möjligheter angående dem själva. González prioriterar att det är viktigt att vi även lägger märke till själva lärningsprocessen och hur de äldre bör fås att uppleva den som positiv. Vi måste studera den tidigare generationens attityder och världsbild för att kunna konstruera IT-kurser från ett seniormässigt perspektiv.

González (2012:5) lade också märke till att det finns en skillnad mellan de äldre som bor i storstäder och de som bor utanför dem i mindre kommuner. Som man kanske kan förvänta sig var de äldre i städerna aktivare med användningen av informationsteknologin. Detta ger oss frågan hur man kunde stimulera de äldre på landsbygden och mindre områden att använda IT-teknik. Annars har de risken att bli utanför utvecklingen.

3.4 Kritisk bedömning av tidigare forskning

Alla undersökningar jag använt ligger på en högre grad och behandlar samma tema om seniorer från olika perspektiv. De Amerikanska forskningarna har en starkare betoning på ekonomiska sektorn medan de europeiska koncentrerar sig mera på upplevelser och

fenomen. Eftersom tekniken går snabbt framåt och nya program och apparater uppenbarar sig är den starkaste kritiken riktad från min sida på att de redan nu är ”gamla” och fokuserar sig väldigt mycket på datorer. Och i dagens värld blir en allt större andel seniorer användare av smarttelefoner och pekplattor. Det är enligt mig just telefonera som erbjuder den största nyttan då de alltid borde vara till hands och påslagna. Genom att skapa apps och möjligheten till att koppla olika tjänster och sensorer till telefonerna kan de fungera bra som en trygghetsfaktor då man kan få fram hjälp vid behov.

4 TEORETISK REFERENS RAM

Min teoretiska referensram utgår ifrån tre viktiga teman inom det sociala området: Empowerment, brukarmedverkan och delaktighet. Alla dessa kan ses som viktiga för lyckad inklusion av seniorer i IT-världen. För empowerment står för viljan att använda teknik, brukarmedverkan för att utveckla konsumentvänlig teknologi och delaktighet för samhällets och statens vilja att inkludera alla genom möjlighet till lärande.

4.1 Empowerment

Empowerment har blivit ett modeord inom många sektorer i samhället. Termen introducerades i USA och har oftast ingen svensk översättning. Begreppet verkar bli mera och mera populärt även om det är diffust och kan användas i många olika sammanhang. De tre grundläggande orden bakom empowerment är kraft, makt och styrka, och kanske just dessa gör att termen tilltalar var och en på sitt eget sätt genom våra innersta önsknings. Inom den sociala arenan kopplar man ihop empowerment med begrepp som självförtroende, socialt stöd, delaktighet, egenkontroll, självstyrelse och medborgarskap. Empowerment är för oss ett diffust begrepp men står hos alla för någonting ”bra”. (Askheim & Starrin, 2007:9)

4.1.1 Empowerment och den sociala sektorn

Många orsaker gör att begreppet empowerment blivit väldigt populärt inom det sociala området. Begreppet betonar vikten i att stöda personer som befinner sig i en utsatt situation. Empowerment har fastställts som en vilja att hjälpa en person både inom akuta situ-

ationer och genom en längre tid för att förbättra personens livskvalitet. Begreppet betonar hur det är den utsatta personen själv som bäst vet var problemet ligger i stället för att vara passiv och okunnig. (Askheim & Starrin, 2007:12)

Det moderna tänkandet om empowerment inom den sociala sektorn har flyttats från att vara samhällsomfattande till ett mera individcentrerat perspektiv dvs. i stället för att söka orsaker till människans illamående från samhällets uppbyggnad har man skapat ett begrepp om ”hjälp till självhjälp” som fokuserar sig på individens brister i stället för samhällets brister. (Askheim & Starrin, 2007:28)

Enligt Askheim & Starrin (2007:81) är de utgångspunkter som uppskattats mest gällande empowerment följande:

- Att se alla människor som kapabla om de ges rätt förutsättningar.
- Att fokusera på alla individers lika värde och rättigheter.
- Att synliggöra och förändra maktstrukturer så att de uttrycker respekt för människors lika värde och rättigheter.

4.1.2 Empowerment och makt

Enligt Askheim & Starrin (2007:34) kan makt definieras som ”den kapacitet vissa personer har att åstadkomma avsedda och förutsedda effekter på andra”. Inom min studie handlar det om samhällets makt att påtvinga sina medborgare allt mera in i digitalvärlden. Det handlar om en dold förflyttning av makt som sakta smugit sig in i vardagslivets normer och tas för givet av de flesta.

Sett från ett maktperspektiv står empowerment som ett ord av förändring, att våga stå emot, stödja och stärka varandra inför de normer som samhället skapar. Idén är att kunna delta på egna villkor. Ett viktigt perspektiv för seniorer då de vill få sin röst hörd inom informationsteknikens områden. Empowerment kan stå som en motkraft emot de stora bolagens synsätt av konsumenter och regeringens beslut att ”digitalisera” samhället. (Askheim & Starrin, 2007:12)

När man talar om seniorer som en större grupp och hur empowerment kunde påverka dem talar vi om att sätta igång samhällsprocesser som främjar deras möjlighet och tillgång till lärandet inom IT-området. Den personliga uppfattningen om empowerment igen står för individens självkänsla med slagord som ”jag kan, jag vågar, jag vill”, sådana känslor nås genom att individen känner sig trygg, självsäker, får stöd och upplever känslan av att nå de mål hon ställer upp. Resultaten är en känsla av att vara i kontroll över det egna livet. (Askheim & Starrin, 2007:20)

4.1.3 Emotioner och empowerment

Empowerment är inte bara vad man kan göra utan handlar även mycket om emotioner. Känslor som skam sänker energin och intresset för något medan stolthet ger ny kraft och vilja att fortsätta. Även om lite uppmärksamhet för dessa känslor har givits inom studier av empowerment är Askheim & Starring (2007:20) övertygade om att de är av stor betydelse då de kommit fram inom deras egen forskning. De äldre som inte bemästrar grunderna inom informationsteknologin kan känna skam över bristerna i sitt kunnande och reagera negativt. De som tvärtom bemästrar grunderna inom informationsteknologin får självförtroende och vill fortsätta att lära sig om den. Detta bekräftar också González (2012:6) studie där han konstaterar att äldre som är mera självsäkra deltar aktivare i kursinnehållet.

Genom att stärka de positiva stereotyperna kan man enligt Githens (2007:6) stärka de äldres arbetsminne som sker genom att de äldre känner sig mera motiverade och koncentrerar sig.

4.1.4 Empowerment och teknologi

Elektronisk interaktion har presenterats som empowerande och frigörande ifrån sociala roller då brukarna kan skapa sina egna ”nätidentiteter” och uttrycka sig mera fritt. Man är inte bunden till en social roll inom samhället genom status, kön eller etnicitet, religion etc. I motsatsen till senioraktiga fördomar har det påvisats att nätanvändning inte heller är socialt isolerande utan tvärtom skapar förutsättningar för vidare samt nya kontakter människor emellan. (Giddens, 2009:276)

4.2 Brukarmedverkan

En brukare kan definieras som någon som använder en tjänst eller produkt producerad av någon. De flesta utbudet för seniorer är offentliga men det finns också en hel del privata och bägges kombinationer. Vissa tjänster kan vi alla bruka frivilligt medan andra är vi tvingade att bruka som t.ex. skatter, banker osv. För vissa tjänster krävs det kriterier (som kunskap inom IT) för att kunna använda en tjänst. Idén med brukarmedverkan är att de som använder en tjänst eller produkt får vara med i att skapa, utveckla och medverka i processen. Begreppet ligger nära empowerment och har en liknande tanke bakom sig om att ”brukaren vet själv bäst” vad hon behöver. För att möjliggöra brukarmedverkan måste producenten ge bort en del av sina befogenheter. Ju tidigare brukarna kan dras in i själva processen, desto större blir deras inflytande i själva resultatet. (Askheim & Starrin, 2007:37)

4.2.1 Brukarmedverkan och socialt samspel

De äldre i samhället är en mycket mera diverse grupp än de yngre föreställer sig, därför är det viktigt att ta i beaktande skillnaderna mellan rörelseförmåga, kognitiva processer, sinnen osv. Alla dessa olika undergrupper som t.ex. hembundna människor borde man ta hänsyn till i utvecklingsprocessen. Genom att ta all dessa grupper av äldre i beaktande och inte exkludera någon kan deltagarna få en känsla av delaktighet och ett fönster till ”den riktiga” världen. Att fråga om deras åsikt kan ge dem en positiv självkänsla. Traditionella metoder för utveckling och design gäller oftast inte då de äldre kan sakna den tekniska baskunskapen som de yngre tar för givet. Det är därför viktigt med konkreta visuella ”gör det själv” metoder. De äldre ser också IT-grupper som en metod att få vara sociala och kan lätt tappa tråden. Detta är inte nödvändigtvis en negativ sak utan kan fungera uppmuntrande, men kan också vara frustrerande för dem som försöker få kunskap om själva temat eller lära ut något. (R. Eisma, 2004:3-4)

4.2.2 Generationskonflikt

Madsen (2001:126) för fram den amerikanske medieforskaren Niels Postmans teori om hur förhållandet mellan barn och vuxna förmedlas genom samhällets kommunikationsstruktur. De äldre generationerna har lärt sig genom att läsa böcker medan dagens me-

diedominerande unga lär sig genom att motta bilder. De äldre i samhället har lärt sig genom repetition, läsande och anteckningar att behandla information. Under deras ungdom var informationen begränsad och svårare att nå. Medan dagens ungdom befinner sig i ett system av ett massivt kunskapsflöde och har lärt sig att navigera i det, identifiera det relevanta för stunden för att sedan ofta glömma det medan de sedan själva går på djupet inom det informationsområde som intresserar dem mest. Det är denna inställning av själva ”kunskapsnavigering” som skapar en stor klyfta mellan de yngre och äldre i samhället. Det är därför det är viktigt att seniorerna får sin röst hörd inom själva planeringen av operativa miljöer så att deras sätt att ”navigera” tas i beaktande.

4.2.3 Föreställningar och attityder

Ett drag som existerar starkare hos de äldre generationerna tycks vara ovilja att ge ut en alltför stark kritik om en teknisk produkt eller service. Enligt Eisma (2004:6) frågade de intervjuade ofta om intervjuaren varit med om att utveckla teknologin i frågorna.

Ett nyttigt verktyg i forskningen av äldres användning av datorer tycks vara hemmaobservationer och frågor, att forskaren är på plats i de äldres fysiska miljö. Genom att observera användarna i deras egen miljö uppstår en mera spontan relation som kan ge nyttig insyn i teknologins användbarhet. Brukarmiljön ger oftast många oväntade svar som kan leda till ny insyn och förbättringar. I hemmamiljön kan också den äldre få bakgrundsinfo om den teknologi hon har i bruk. Då uppstår ett informationsbyte som är mycket snabbare och effektivare än kvantitativ undersökning eller klassisk intervju. Som vidare exempel kan nämnas dagens mobiltelefon: om en fråga om mobiltelefonens användning framkallar vidare diskussion kan användaren demonstrera det på sin egen telefon, eller så kan forskaren se om hon använder alla de funktioner på telefonen som kunde vara möjliga. Sedan kan forskaren på plats ställa frågor vad hon tyckte om funktionen, var den nyttig eller inte osv. (Eisma, 2004:7)

En väldigt viktig sak i seniorers användning av informationsteknologi är hur nyttig och användbar de äldre anser att teknologin är för dem, konstaterar Eisma (2004:7). Personer med negativa erfarenheter av datorer då de blivit introducerade till dem är mycket mera skeptiska mot dem. De kan uppleva s.k. ”operationell ångest” som grundar sig på

negativa erfarenheter då system uppfattas vara mindre brukarvänliga. De kände sig sedan som konstant utomstående då de andra ”klickade iväg sig”. Detta gav för dem känslan om att kurser de gått på för att lära sig använda informationsteknologi inte är nyttiga och misslyckades presentera de potentiella möjligheterna för dem. (Eisma, 2004:8)

Utvecklarnas och seniorernas uppfattning om varandra tycks gå i kors då utvecklarna tar viss teknisk kunskap för givet medan de äldre kan ta på sig en traditionell bild om äldre som de har fått under sin egen ungdom. De kulturella skillnaderna borde tas i beaktande av utvecklarna för modern informationsteknologi då det är deras uppgift att anpassa sig till marknaden. De äldre igen kan genom gemensamma eftersträvande få marknaden att ta i beaktande deras särskilda behov. De äldre behöver mera handledning och kan sakna förmågan att visualisera det som händer på skärmen, deras tv har med andra ord blivit interaktiv, medan de äldre har tagit på sig och är vana med en passiv roll som tittare.

Eisma (2004:8) för fram att de äldre har en begränsad kunskap om underliggande koncept för ett systems funktioner, dvs. de är inte säkra på vad systemet baserar sig på, vilka mål det har och vad de kan göra med det. Även om väldigt få av oss har egentlig baskunskap om binärsystem, programmering och kod vet de yngre ändå oftast vad som är programmets uppgift och vad de kan utföra med det. Sådana fakta kan ofta vara frånvarande hos de äldre och de tar längre tid för dem att komma ”underfund” med saker och programmets mening. Det är därför viktigt att de som utvecklar teknik funderar om sina föreställningar om det ”normala” och ger en bred och lättförståelig handledning om en produkt eller tjänst de skapat. Med andra ord, guideböcker används mera och är av större betydelse för de äldre. De yngre använder mera sökmotorer och hittar sin kunskap från nätet. Ett exempel på detta är hur dagens mobiltelefoner saknar en guide då man köper dem i paket. Med finns bara en liten lapp som fungerar som en snabbstartsguide medan all djupare info sedan kan sökas upp på internet. För de äldre kan sådant vara frustrerande då det ännu för 15 år sedan fanns med en mera omfattande guide om telefonens eller apparatens basfunktioner osv.

4.3 Delaktighet

Med delaktighet menas i detta arbete de äldres möjlighet att genom IT förstärka sin relation till resten av samhället. Genom informationsteknologin kan seniorer påverka samhällsliga frågor, hålla uppe sociala nätverk och sköta om sin service elektroniskt.

4.3.1 Socialiseringsprocessen

Enligt Madsen (2001:96) handlar socialiseringsprocessen om utformandet av människans psykiska potential inom ett givet samhälle. Detta går ut på att samhällsmedborgaren socialiseras in den rådande samhällsordningen genom att tillägna sig dess dominerande former, värden, sedvänjor och livsinställningar. Individerna görs till en medlem av samhället. Madsen (2005:136) talar om samhällets sammanhängande värdesystem som individerna måste leva upp till och följa gruppens normer, detta kallas för assimilation. Socialiseringsprocessen är ändå en kamp full av motsättningar inom dagens samhälle. Det finns många bland både seniorer och unga som ser kritiskt på de äldres förmåga att anpassa sig till dagens informationsteknik. Många av dessa åsikter baserar sig på gamla föreställningar om de äldres kapacitet att lära sig nya saker. Då man ännu fram till 50-talet kunde tala om en mycket generell socialisering genom kyrka, skola och familj så är dagens socialiserande faktorer mycket fler. De viktigaste socialiseringsinstanserna i dag är: familjen, skolan, medierna, konsumtionen, kamraterna och fritidsinstitutionerna. Socialiseringsprocessen pågår hela livet då samhällets natur och karaktär ändras. De nya kraven av IT-kunnade och digitaliseringen av tjänster är ett bevis på detta. Dessa krav skiljer sig från den livsvärld där seniorernas världsbild har skapats och inför ett tvång av lärande för dem som vill åtnjuta fortsatt inklusion i samhället.

Inom fostran sker en konkurrens mellan många olika inställningar för livet. För vissa kan ändringarna ske för snabbt och de kan känna att det nya samhället inte är för dem. Detta kan ses som en risk för många äldre som inte är genom olika orsaker villiga att anpassa sig till den nya informationsteknologin. De kan inte identifiera sig med en ny roll i samhället utan hänger sig till den traditionella rollbildningen som skett under deras ungdomstid. Deras livsperspektiv täcker inte över den nya konkreta situationen. (Madsen, 2001:100)

4.3.2 Åldrandet och teknologi

Enligt Anne Sankari (2004:19) pågår det två trender inom samhället som gör att det finns ett behov att analysera äldre människors relation till teknologi. För det första befinner det finska samhället sig i en situation där en allt större andel av befolkningen är äldre. För det andra ökar antalet tekniska apparater och applikationer i vardagslivet. Detta leder till att de äldre borde fås att bruka nya teknologier för att inte vara ”utomstående” i samhället. Detta kan annars leda till att även de äldre delas in i två grupper: de tekniskt inkluderade och de tekniskt exkluderade. Många äldre har inte heller använt datorer i arbetslivet, en sak som kanske för dagens unga är svår att förstå. Då fattas även den baskunskap över IT som i dagens läge av många ses som en självklarhet.

4.3.3 Teknik och motivation

Enligt Laiho (2011:66) kan motivation delas in i yttre och inre motivation. Den inre motivationen är viktig då man vill få äldre att förstå nyttan av vad ny teknologi kan hämta i deras liv. Om den äldre inte känner att hon får något ut av det hela har hon knappast heller intresse att lära sig om det. Många seniorer har också ansett att de inte behöver motivation för de har underskattat teknologins snabbhet i att ta över olika delområden av samhället. I stället har de varit av åsikten att tekniken inte är för dem då de stigit ut ur jobblivets aktiva arena vid ett brytningsskede då datorer först börjat dyka upp på arbetsplatserna. De som ”smakat” på tekniken just före sin pensionering verkar överlag vara mera positivt inriktade mot datorer och andra nya tekniska framsteg. Flera som haft positiva upplevelser om temat har fortsatt att undersöka det efter sin pensionering. (Laiho, 2011:68)

När vi talar om temat yttre motivation så kommer motivationen till att lära sig nytt utifrån, dvs. andra människor eller medier. De äldre som upplevt yttre motivation har ofta känt ett tryck att de måste lära sig det nya. Ett sådant tryck kan vara stressigt och frustrerande. (Laiho, 2011:68)

Githens (2007:9) för fram att de äldre föredrar en informell struktur i kurser med en långsammare takt i lärandet och mera kontroll över tidtabellen för lärandet. Ett resultat som kanske går emot de konventionella idéerna om seniorer.

4.3.4 Teknik och makt

I det västerländska samhället ses de äldre ofta som långsamma och okapabla till att lära sig något nytt. Då ses de äldre som en riskgrupp som har svårigheter att anpassa sig till nya tekniska förhållanden. En del forskare anser lika som jag, att teknogin borde utvecklas till att vara lätthanterbar och lättförstådd för alla emedan andra funderar kring tanken om det är nödvändigt att de äldre bör kunna dessa saker. Sett ifrån ett maktperspektiv innebär detta att de yngre och mera teknikvana även har en större dold makt inom samhället. It-fältet har påvisat sig vara speciellt yngre utbildade mäns fält, som leder till att själva produktutvecklingen blir snäv då det skapas ett ideal om att teknologins brukare är som producenterna själva, dvs. kunniga inom ämnesområdet. (Sankari, 2004:42) Många äldre kan bli stressade och osäkra över sitt eget kunnande. Stereotyperna om åldrandet hjälper inte heller till. Samtidigt bevaras viljan att lära sig nytt, det nya både fascinerar och skrämmer många. (Sankari, 2004:19) Detta är en sak som jag själv konstaterat då jag fungerat som It-stödperson för seniorer. Då man utgår från Madsens (2005:85) teori om att inklusion förutsätter inklusion kan man dra slutsatsen om att det är väldigt viktigt att seniorerna erbjuds den mängd It-stöd och kurser som de behöver för att kunna hållas inkluderade på detta plan. Madsen för fram att själva samhället kan fungera exkluderande då redan den språkliga arenan domineras av ekonomiska-, managementinriktade-, och systemspråket.

Den nya tekniken för också med sig nya termer. Dessa termer kan enligt symbolisk interaktionism uppstå som ett till hinder för de äldre då de inte behärskar datavärldens terminologi och det engelska språket. De yngre har vuxit upp med dessa termer och de är naturligt integrerade i de ungas språkförråd, de äldre måste lära sig term för term och dessutom sätta in dem i rätt kontext. (Giddens, 2009:25)

Exempel mellan olika generationers uppfattning och systemspråk kan ses då man ser närmare på ord och syftande begrepp som fönster, hårdvara och mjukvara. Dessa klassiska ord betyder nya saker för den yngre generationen som tekniskt språk medan under de äldres tid var fönster verkliga fönster, hårdvara skruvar och muttrar och mjukvara ett okänt ord. Detta lyfter fram hur viktigt det är med praktisk användning av IT-utrustning

där begreppen kan förklaras i stället för verbal guidning genom telefon eller andra medel. (Eisma, 2004:9)

Det har också talats om en ny form av tudelning av samhället, nämligen den digitala klyftan. Liksom en traditionell tudelning av de rikare och fattigare, välutbildade och arbetarklassen osv. har den moderna tekniken skapat denna nya typ av klyfta som delar samhället vidare i de tekniskt kunniga och de icke tekniskt kunniga. De äldre som inte är tekniskt kunniga har då en stor risk att marginaliseras, och eftersom en allt större andel av samhället består av äldre blir marginaliseringsgruppen stor. (Laiho, 2011:34)

De mindre utbildade och ekonomiskt sämre ställda äldre bör tas i beaktande då man planerar informationsteknisk verksamhet för seniorer. Detta kan göras genom att det tekniska språket görs enklare och programmen användarvänligare för att ta i beaktande olika personers nivå av teknisk kunskap och erfarenhet. Ju mindre chansen för tekniska problem blir desto självsäkrare känner sig deltagarna. (Githens, 2007: 7-8)

Då antalet äldre ökar och bildar en växande konsumentgrupp har även de äldres chans att påverka samhället ökat. Ökad konsumtion från en viss samhällsgrupp ger gruppen mera makt att påverka över själva produktens innehåll. (Sankari, 2004:35) Detta har redan synats i USA där marknaden börjar vakna till det växande antalet seniorer som träder in i IT-världen. Många företag här där börjat stöda de äldres lärande och kunnande genom att skapa center för lärande. (Laiho, 2011:152)

4.3.5 De fysiska olikheterna

En kort men viktig sak att komma ihåg är att genom åldrandet försämras våra sinnen som ger upphov till att de äldre kan ha fysiska besvär i att använda teknologi. T.ex. Syn, muskelkoordination och minnet. (Sankari, 2004:14) Detta kan leda till att det är svårt att se skärmen, röra på musen eller hitta rätta knappar på tangentbordet. Således har de äldre behov av en mycket mera modifierad och individuell teknologi, en sak som inte kanske dagens teknikutveckling tar i beaktande. De äldre har inte heller traditionellt setts som en attraktiv marknadsgrupp då det anses att så få äldre vill använda modern it-utrustning. Enligt Githens (2007:8) bör även en sänkning i läsförståelse tas i beaktandet

och inte misstolkas som kognitiv reduktion. De äldre kan vara i behov av att man talar långsammare för att deras arbetsminne kan ha blivit långsammare. Detta bör inte tolkas som en reduktion av kognitiv förmåga.

Då man ordnar kurser i informationsteknik för seniorer är det viktigt att ta i beaktande utrymmets egenskaper som belysning; då synen kan vara nedsatt, akustik; för att alla kan höra så gott som möjligt, möblering; så att borden och stolarna passar för ändamålet. En annan stor grej är skärmarnas inställningar som t.ex. storleken av bokstäverna, kontrast och ljusstyrka. (Laiho, 2011:83)

4.3.6 Social status

När man diskuterar social status kan man kalla det även för socialt kapital. Detta kapital, ”egendom” delas oftast in i tre dimensionella huvudgrupper: andelen av kapital (hur mycket), uppdelningen av kapitalet (inom vilka fält) och den tidsmässiga utvecklingen av kapitalet (hur mycket när). Det sociala kapitalet står för **aktivitetsresurser**, dvs. våra möjligheter och resurser att påverka i en samhällsmässig eller social situation.

Det har konstaterats att även dessa nämnda faktorer har en betydelsefull inverkan i seniorernas sätt att bemöta och reagera gentemot ny teknologi. Detta har gett en stor variation i tidigare undersökning av seniorers bemötande av ny teknologi. Den kulturella och sociala erfarenheten i livet har skapat ett visst sätt att bemöta nya utmaningar som It-branschen. Även om det ekonomiska kapitalet påverkar stort ser det ut som om de människor som befunnit sig på ”högre” platser i samhället oftast reagerar mera positivt till tekniska förändringar. (Sankari, 2004:48)

Klurigt nog befinner vi oss just i något av en paradox, de äldres antal i samhället växer medan deras makt att påverka inte har gjort det. De fakta att det finns en hel del politiska ledare som är ”seniorer” har bevisat att ålder i sig själv inte är grunden för politiska ändringar. Ett till bevis för att de äldre inte kan ses som en enhetlig grupp eller klass med samma egenskaper som man traditionellt gör. (Sankari, 2004:52)

4.3.7 Livslångt lärande

Madsen (2005:69) talar om en avtraditionalisering av samhället där traditionerna mister sin betydelse som vägvisare eller orienteringspunkter för utveckling. Individerna förväntas vara reflexivare än förr och reflexivitet har blivit ett villkor på många håll i samhället. Den sociala världen omformas hela tiden genom teknik och vi lever i en allt globalare värld. De individuella livsmöjligheterna är i västvärlden större än någonsin, men det är också kraven, även för seniorer.

Enligt Laiho (2011:37) har samhället ändrat sig så att även de äldre har möjlighet att lära sig nytt hela livet ut. Den nymoderna pensionären förväntas alltmera att vara aktiv och vill ofta själv vara det. Man antar att människan hela livet framåt skapar mål åt sig själv och vill nå dessa mål. Ofta är ett sådant mål viljan att medverka i informations-samhället. Det är inte bara om tekniska apparater man måste då lära sig, utan även nya former av interaktion och organisering. Man talar generellt om mediekunnande som betyder att man inom internet och sökmotorer måste kunna identifiera det relevanta. Inom operativsystemen finns också en struktur att följa men det är själva navigationen man måste lära sig. Sådant mediekunnande är en självklarhet för dagens ungdom men inte alls det för äldre människor. (Laiho, 2011:72)

Nya hobbyn som IT-verksamhet kan hjälpa att expandera seniorers sociala arenor då de genom kurser och ny kunskap kan träffa nya människor både virtuellt och i verkligheten. För ofta är det så att då människan åldras minskar hennes aktivitet inom olika sociala arenor genom olika orsaker som t.ex. hälsa. Aktivitet inom den ”virtuella” världen kan motverka detta och i bästa fall också öka antalet sociala kontakter. (Laiho, 2011:47)

Enligt Laiho (2011:79) har kronologisk ålder inte någon större skillnad när man talar om lärandet och de fördomar som finns om äldre människor. Många har viljan och kapaciteten men saknar däremot kunskapen. De äldre behöver mera tid att lära sig för deras tankesätt reflekterar ett tidigare sätt av lärande, de kan inte heller relatera till sin livserfarenhet för att de inte vuxit upp med teknologin som de yngre medlemmarna av samhället, många unga igen verkar ha problem med baskunskaper inom matlagning, hushåll och hantverk bara för att nämna exempel. Laiho presenterar i sin undersökning

att de äldre nog har intresse att lära sig om informationsteknik så länge det är lätt att använda och inte orsaker frustration. Om de äldre får privatundervisning i början ökar det deras mod att pröva vidare själv. Instruktorerna borde ha tillräckligt med tid att individuellt handleda de studerande och därmed kommer det fram att precis som grundskolorna kritiserats för att ha för stora klasser kan inte heller lärandet ske effektivt hos seniorer om gruppen är alltför stor och handledarna få. Många behöver också uppmuntras och påminnas om att träna vidare på egen hand.

Enligt González (2012:9) har de äldre som ivrigast deltar i IT-kurser och använder teknologin intagit en attityd om livslångt lärande även efter deras pensionering. De vill följa med samhället och medverka i det. Om informationsteknologin blir ett medel på vägen att nå detta mål så vill dessa seniorer lära sig använda den.

5 METOD OCH UPPLÄGGNING

Min forskning kommer att utföras från ett kvalitativt synsätt. Motiveringen till detta finner jag i att jag vill göra en djupgående undersökning som baserar sig på erfarenheter och detaljerad information om en komplex brukarmiljö. Jag finner mig också vara av den åsikten att även om det sociala området går att forska i, så är en fullständigare förståelse på kvantitativ nivå bortom nuvarande mänsklig förmåga. Den sociala verkligheten är inte heller något absolut och konkret utan en konstruktion baserad på individens erfarenhet och verklighetsuppfattning. Varje individ lever i sin egen subjektiva verklighet och total objektivitet är därför svår att nå.

5.1 Metodval

Min forskning kommer att följa en intensiv design – jag vill tolka fenomen som baserar sig på individuella erfarenheter och generella samhällsmässiga uppfattningar. Jag hoppas att kunna kartlägga utvecklingen och erfarenhet av samspelet mellan seniorer och informationsteknologin. I min studie hoppas jag att kunna gå in på djupet av seniorernas tankar kring informationsteknologin. Även om jag skulle vilja öka på brädden av min undersökning (öka antalet respondenter) så finner jag att en djupare insyn ifrån fyra till sex intervjuade passar bättre min uppfattning än steg mot en mera kvantitativ ytlig

forskning. Dessutom skulle ett större antal respondenter göra undersökningen för resurskrävande att utföras av en enda person.

Jag kommer i mitt arbete att följa de sju standardfaserna för kvalitativ intervjuundersökning. Dessa faser är enligt Kvale & Brinkmann (2009:118) tematisering, planering, intervju, utskrift, analys, verifiering och rapportering.

5.1.1 Litet-N-studie

Litet-N-studier har sin beteckning från engelskans N som i numbers. Denna studiemetod går ut på att man väljer ett fåtal enheter – respondenter, oftast mellan fem och tio. Idén bakom denna tanke är att man då som forskare kan gå in på djupet av varje enhet dvs. utföra helhetstäckande intervjuer och analyser av temat. Ofta väljer man enheter ur olika kontexter, i detta fall olika kategorier av äldre för att få ett svar på ett fenomen (informationsteknik) ifrån många olika synvinklar. Speciella platser eller händelser är inte så viktiga gällande litet-N-studier utan fenomenets betydelse blir viktigare. Ofta kan man vara ute efter upplevelsen av en livssituation som i mitt fall genomträngandet av informationsteknologin in i nästan varje delområde av vår livsvärld. Litet-N-studier lämpar sig vid undersökandet av flera fall för att få ett bredare perspektiv på ett visst fenomen. Tanken är att man efter ett sådant arbetsätt har att säga något generellt om ett fenomen. Min tanke är att få nyanserade individuella beskrivningar om temat och därför har jag valt just litet-N-studier gentemot den andra intensiva riktningen – fallstudier. Det gäller ändå att komma ihåg att metoderna inte radikalt skiljer sig från varandra, generellt endast i det laget att fallstudier är mera situations- och platsbundna. (Jacobsen, 2007:65)

5.1.2 En tvärssnittsstudie

Då man skapar en problemställning finns det en skillnad mellan att försöka beskriva något eller att försöka förklara något. Förklaring kräver mera utöver beskrivningen även om beskrivningen är en nödvändig grund. Förklaring handlar om att säga en del om orsak och verkan. Denna förklarande design delas in i tvärssnittsstudier och tidsseriestudier. Den första handlar om att undersöka ett fenomen vid en given tidpunkt medan den andra om att undersöka ett fenomen över en tid som t.ex. fem år. (Jacobsen, 2007:72)

För mitt examensarbete har jag valt att utgå från perspektivet tvärsnittsstudier då jag intervjuar seniorer en enda gång, detta reflekterar deras kunskap och tankar just då. En metod som passar min forskning väl då utvecklingen av informationsteknologin är väldigt snabb.

5.1.3 Insamling av data

Jag kommer att följa en intensiv design i arbetet. Insamlingen av data sker genom individuella temaintervjuer. Genom detta anser jag att komma undan gruppsyck och generalisering av åsikter, jag kommer att bända in de flesta intervjuerna för att kunna skriva ner dem för att underlätta analysfasen. Jag kommer även att göra anteckningar men har inga specifika prestrukturerade anteckningsområden utan endast en intervju-guide med teman och handledningsfrågor. Enligt Jacobsen (2007:97) är det viktigt att den intervjuade kan känna sig trygg i den miljö som själva intervjun sker i. Intervjuaren bör försöka så bra som möjligt hålla en reflektiv attityd gentemot temat som behandlas och undvika att leda eller föra fram sina egna åsikter. I min inspelning av intervjuerna kommer jag att använda min egen pekplatta.

Vid själva intervjun kommer jag att följa med ledtrådar och angripa möjligheter för djupgående åsikter inom just de teman av informationsteknologin som den intervjuade finner sig nära. Genom detta hoppas jag hitta en balans mellan frihet och öppenhet kontra färdiga svarsalternativ och handledda svar. Det är ändå omöjligt att även i fullständigt öppna intervjuer att undvika en liten grad av prestrukturering. (Jacobsen, 2007:96)

Tidsmässigt uppskattar jag att en intervju kommer att ta mellan 20-40 minuter. Jag kommer att använda en guide med teman men fullständigt öppna svar. Intervjuerna kommer att ske hemma hos den i intervjuade eller inom Folkhälsans utrymmen. Intervjuerna hemma erbjuder en trygg miljö och möjligheten till inspelning då Folkhälsan har svårt att erbjuda tysta utrymmen för intervjuer så jag måste i deras fall förlita mig på skriftliga anteckningar.

Syftet med intervjun är att vara öppen. Deltagarna blir informerade om själva temat och tanken bakom intervjun och arbetet men inte om frågornas uppställning. (Jacobsen, 98)

De bandade intervjuerna kommer att skrivas rent, liksom också anteckningarna så att de blir lättare att analysera.

5.2 Konstruktion av intervjuguide

Redan då jag bestämt mig för temat i mitt examensarbete kunde jag ”känna” mig för hurdana generella frågor jag ville få svar på samt hur de kunde ha relevans i vårt samhälle. Undersökningen har i sin djupare grund att göra med de sociala perspektiven om exklusion kontra inklusion och brukarperspektiv i vårt samhälle, samt en uppfattning om att teknologin kan uppfattas som meningsfull. En sådan överblick skapar enligt Kvale & Brinkmann (2009:126) ett viktigt moment som guide i en intervjuundersökning.

I min intervjuguide har jag bestämt mig att utgå ifrån ett halvstrukturerat perspektiv med generella teman som sedan delas in i frågor. Idén är att ha en fast temagrund men ändå vara tillräckligt flexibel att kunna fånga upp eventuella övriga synpunkter som den intervjuade kan presentera.

Den teoretiska referensramen med huvudbegreppen empowerment, delaktighet och brukarperspektiv är närliggande vilket ger möjligheten att undersöka en enda forskningsfråga genom flera intervjufrågor. En enda intervjufråga kan ge svar på flera forskningsfrågor ur olika synvinklar, dvs. en fråga från kategorin empowerment kan ge ett sidosvar relevant för kategorin delaktighet. (Kvale & Brinkmann, 2009:148)

5.3 Intervjuguidens uppbyggnad

Själva intervjuguiden är indelad i fem teman: en inledning med allmänna frågor om typen och användningen av IT utrustning. Jag strävar efter att kartlägga den intervjuade personens erfarenhet och kunnande inom informationsteknologin. Jag ställer även frågan om hur ofta tekniken används.

I tema två hoppar jag över till hur dagens teknik känns för de äldre. Frågorna är ihopkopplade med empowerment och sociala relationer. I det tredje temat behandlas brukarperspektiv och hur tjänsterna upplevs. Tanken är att reflektera över hur tekniken kunde

göras seniorvänligare. Det fjärde temat behandlar delaktighet och samhällets åtgärder för att främja seniorernas möjligheter till tekniskt kunnande. Även tanken om teknik som ett maktmedel kommer upp.

Tema fem fungerar som en avslutning med diskussion och ger en sista insyn till den intervjuades tankar om informationsteknologin. Här finns möjligheten att tillägga perspektiv som kommer fram oväntat och kan ge rik oväntad kunskap om seniorers användning av informationsteknik.

5.4 Bearbetning & analys

När intervjuerna är klara och man har gjort anteckningar är det dags att ställa frågan hur all data bör analyseras? All data måste tolkas och systematiseras. I följande kapitel går jag igenom de metoder jag valt för att gå igenom det insamlade materialet.

5.4.1 Innehållsanalys

I en innehållsanalys tolkas texten som upplysningar om faktiska subjektiva förhållanden. Metoden består av fem faser som börjar med kategorisering där man delar upp texten i ett antal teman. I fas två fylls kategorierna med innehåll och illustreras med hjälp av citat. Fas tre går ut på att man noterar hur ofta ett tema nämns. Den fjärde fasen jämför intervjuerna och söker efter skillnader och likheter. I den femte och sista fasen söker man förklaringar till skillnader. (Jacobsen, 2007:139)

Man börjar med att skapa fram och söka förnuftiga kategorier gällande den info man samlat. Idén är att skapa struktur i texterna. Detta sker genom att man söker fram vilka teman som tas upp i texterna. Varje källa går igenom och man skapar en abstraktion av data, då man tematiserat varje källa söker man fram liknande teman i dem och skapar kategorier för dem. D.v.s. liknande data står som grund i kategorierna. Kategorisering kan ses som en förenkling av den komplicerade data man har till en generell analysbar nivå. Ord, meningar och texter hänförs till en kategori beroende på vissa kriterier. På det sättet kan man vid senare analys förhålla sig till de olika kategorierna i stället för hela datamassan. Kategorisering är en förutsättning för att datan skall kunna jämföras mellan

olika intervjuer. En kategori blir gemensam för de olika intervjuerna och man kan därmed behandla hur samma tema kommer fram i olika intervjuer. Intervjuguiden är redan en slags kategorisering som gjorts på förhand för att underlätta arbetet. Intervjuguiden innehåller en översikt av de teman man tänkt behandla, och har skapats för att se till att den empiriska fakta och teori man har kommer fram. (Jacobsen, 2007:140)

Den öppna intervjun är kännetecknande för kvalitativ metod och då måste man komma ihåg att metoden i huvudsak ska vara induktiv. Detta betyder att slutsatserna dras från både den intervjuades och intervjuarens empiriska erfarenheter. Induktivt tankesätt baserar sig på antaganden om sanningsvärde. D.v.s. de mest sannolika uppfattningarna om ett tema. I öppna intervjuer skapas grogrund för nya kategorier man inte tänkt på vid planeringsfasen och kategorier vars mening förkastas eller minskar. (Jacobsen, 2007:140)

5.4.2 Det speciella och det generella

Ideal för den kvalitativa metoden är att eventuella teorier och antaganden som man får ska ha en stark förankring i datan. Datan man får bör styra de teorier man skapar, inte så att teorierna styr den data man letar efter. Även om man gör detta i en så hög grad som möjligt så är det inte möjligt att få objektiv kunskap då förutfattade mening och tolkning kryper in i kunskapsprocessen. Då vi tolkar data för en djupare mening gör vi de genom vår egen världsbild och erfarenhet, liksom den intervjuade gör då hon intervjuas. Vi har därmed en subjektiv bild av verkligheten som tolkas av en annan subjektiv varelse med olika erfarenhet. Styrkan i den kvalitativa intervjun ligger ändå i datans öppenhet, då datan man får ändå representerar det okända. Man fokuserar på det speciella och rör sig sedan mot en mera generell riktning, skapar samband mellan teori och praktisk erfarenhet. Det viktiga är att se på datan från så många vinklar som möjligt för att föra fram olika element från intervjuerna. (Jacobsen, 2007:152)

5.5 Etiska överväganden

Etiken är en viktig del inom forskning som baserar sig på andra människors erfarenheter. I min forskning gjorde jag mitt bästa för att säkra konfidentialiteten och anonymiteten hos mina respondenter.

5.5.1 Etiska aspekter vid utförandet av arbetet

Enligt Kvale & Brinkmann bör man fundera över de etiska frågorna i alla sju stadierna i en intervjuundersökning. Då man funderar över temat i arbetet bör man ta i beaktande den mänskliga situationen och hur den kunde förbättras.

I planeringsfasen bör man ha undersökningspersonernas informerade samtycke att delta i studien, dvs. att deltagandet är frivilligt. Även konsekvenserna ska tas i beaktandet och konfidentialiteten säkras. I intervjusituationen bör man överväga de personliga konsekvenserna för undersökningspersonerna vilka kan vara t.ex. stress eller förändring i självuppfattning och världsbild.

Vid utskrift bör konfidentialiteten vara säkrad och då måste man överväga över hur mycket utskriven text motsvarar de muntliga uttalanden. Då man analyserar själva datan kan man ställa frågan hur djupt intervjuerna kan analyseras och om intervjupersonernas inflytande i själva tolkningsprocessen. När det kommer till verifiering är det forskarens skyldighet att kunna redovisa kunskap som är säkrad och sanningsenlig. Detta innebär även hur kritiskt frågorna är ställda. Vid den sista fasen då man rapporterar och presenterar sina fynd och tolkningar kommer än en gång frågan om konfidentialitet och konsekvenser för de intervjuade och den eventuella samhällsgruppen fram. (Kvale & Brinkmann, 2009:79)

5.5.2 Information åt de interjuvade

För respondenterna har jag skapat ett informationsbrev (se bilaga 2) som berättar om undersökningens syfte och tema. I brevet står det också om deltagarnas rätt att avbryta intervjun och förbjuda att materialet används. Informationsbrevet berättar också att intervjun bandas in och att materialet behandlas konfidentiellt.

6 RESULTATREDOVISNING

I följande kapitel presenteras de resultat som jag kommit fram tillsammans med relevanta citat från mina intervjuer samt intervjuernas sociala kontext.

6.1 Tillförlitlighet och generaliserbarhet

Liksom största delen av samhällsforskare stöder jag tanken om att fullständigt objektiv data är svår att få fram inom detta ämnesområde. Genom att göra en innehållsanalys av det samlade data riktar jag mig på fenomenens och erfarenheters struktur. I den samlade datan riktar jag mig på fenomenens och erfarenhetens intersubjektivitet. Jag söker efter likhet och generella åsikter i de svar jag fått på mina frågor. Detta borde stöda validiteten av mina resultat då svaren ställs gentemot varandra. (Jacobsen, 157)

6.2 Intervjuernas sociala kontext

Intervjuerna skedde i Folkhälsans lokaler i Helsingfors och i privata hem. De intervjuade var i åldern 68-93. Två av de intervjuade var kvinnor och tre män. Huvudkriterien i väljandet av intervjuade var åldern då jag önskade få fram hur åldern påverkade svaren. Den tekniska kunskapen varierade mellan åldern och erfarenhet vilket jag förväntade mig att skulle ske. Könet spelade en mindre roll än förväntat. Intervjuerna genomfördes med intervjuguide till hands (bilaga 3) och svaren kategoriseras enligt givna temaområden i intervjuguiden. Förutom de presenterade teman växte också sidokategorier fram som behandlas kort i 6.3.5 med titeln ”övriga synpunkter”. De intervjuades namn ersätts enligt överenskommelse med fullständigt påhittade namn. Dessa är: Stefan, Erika, Bertil, Andrea och Karl.

6.3 Genomgång av resultat

Här presenteras resultaten enligt den kategorisering som gjorts i intervjuguiden. (Se bilaga 3.)

6.3.1 It teknologi i vardagen

Den första temans uppgift var att undersöka hurdan teknologi de äldre använder i sitt vardagliga liv. Tanken kretsade då främst mellan personlig dator, telefon och pekplattor som är de ällmännaste tekniska hjälpmedlen i dagens samhälle. Alla de intervjuade hade en mobiltelefon. Två av fem hade vad som kunde kvalificeras som en smarttelefon medan de tre övriga hade en klassisk ”kännykkä” eller telefontyp som var menad för seniorer. Mobilen hade alltså blivit ett vardagligt redskap i en form eller annan. Förutom mobil använde de två *äldsta* ännu trådtelefon.

”Jo, vi har både trådtelefon och vi har en kännykkä...en handy” (Karl)

Gällande moderna PC datorer hade tre av fem en personlig datamaskin men endast två av dem använde den dagligen. Också här kom de fram att de två *äldsta* inte hade en personlig dator eller mycket erfarenhet om dem.

”Nej, jag har ingen dator...jag har tänkt på att skaffa en sådan...men vet inte riktigt vilken för jag skulle vilja ha en sådan med radio...jag skulle vilja kunna titta på sverige också.” (Erika)

Som man kan se av citatet ovan är de äldre även ibland inte fullständigt medvetna om den personliga datorns eller nya teknikens brukarmöjligheter. Motsatsen hittar vi i den 20 år yngre Andrea i följande citat.

”Jag använder, alltså dator, telefon och på datorn så är det då närmast...vad gör jag på morgonen...jag kollar husing, e-posten, tv-programmen och så scollar jag lite på facebook och kollar vad andra har skrivit.” (Andrea)

Bara en av de fem intervjuade ägde en pekplatta och använde den väldigt sällan. De flesta ansåg att pekplattor är dyra och att de inte behöver dem.

”Nå, jag har inte råd att köpa en sån. Jag tycker nog inte att jag behöver bära en med mig så jag kan göra det som jag gör hemma. Så det är...jag har inget behov av en pekplatta.” (Andrea)

”Men jag vågar inte *mummel*... jag skulle inte använda den därför vill jag inte skaffa den heller... (Karl)

Ett par av de intervjuade hade också en modern television i bruk med inte en sådan som kunde ses som en smart tv med interaktivt innehåll och internet.

Inom detta tema bad jag också de intervjuade fritt beskriva sitt eget kunnande inom informationstekniken.

”Ja, telefon kan jag nog använda. Slå vanliga samtal och läsa texmeddelanden, men jag har inte någon internet i min telefon för tillfället i allafall...sen när jag behöver information från nätet använder jag bärbar dator...och där...använder jag e-posten om jag vill kontakta släktingar eller vänner i vissa fall. Sen läser jag nyheter från datorn så jag har ingen dagstidning. Så datorn hämtar den här...nyhetsinformationen åt mig.” (Bertil)

Bertil hör till ”de yngre” bland de intervjuade och har redan bekantat sig med IT genom att det blivit ett nödvändigt redskap på jobbet under 90-talets slut. Även Andrea hör till denna grupp av yngre, men förutom jobbet har hon även blivit väldigt aktiv på fritiden och använder moderna kommunikationsprogram som skype och facebook. Hon har en positiv attityd gentemot teknologin och vill lära sig även avancerade saker och program.

”Nå, jag kommer nog till korta ibland men jag tycker nog jag klarar det mesta. Jo, jag brukar hitta det jag söker och om det nu händer nån halvkatastrof så brukar det alltid reda upp sig.” (Andrea)

I kontrast har vi Karl som hör till de äldre och blivit pensionerad innan It- teknologin slog igenom inom det vardagliga arbetslivet. En viktig stötsten för kunnande inom It-teknologi tycks då ha blivit att de haft att göra med datorer många år innan de blivit pensionerade. Då känns informationstekniken inte så främmande.

”...för jag har varit pensionerad redan i 28 år...på den tiden fanns det inte ännu.” (Karl)

6.3.2 Teknik och empowerment

I det andra temat är jag ute efter den känslomässiga och sociala relationen mellan de äldre och informationssamhället. Det handlar om hur tekniken känns, påverkar och inspirerar de äldre i deras vardagliga liv.

Stefan tycker att tekniken går fortare fram än det går att följa med. Nya operativsystem kommer ut alltför snabbt och tekniken åldras därmed för fort. Stefan har inte varit nöjd

med det senaste Windows 8 operativsystemet. På sin telefon har han Nokias äldre Symbian operativmiljö.

”...det varierar lite ibland...kan de...vanligtvis är det ju...underlättar ju livet. Underlättar kontakterna men...vissa dagar då inte allt fungerar som man hoppas så då kan det kännas till och med lite stressande ibland, om tekniken inte fungerar som man vill att den ska fungera så då kan den skapa liksom stress i ditt vardagsliv.” (Bertil)

Bertil tycker här att tekniken kan vara ett stressmoment då det uppkommer oförväntade problem i dess användning. Andrea ger ifrån sig en mera relaxerad ställning:

”Jag tycker den är helt bra...för allt är så mycket lättare när man ska skriva någonting...foton och skicka...tala mellan skype...” (Andrea)

För Karl är informationsteknologin något av ett abstrakt som han följer med men av en eller annan orsak inte kommer direkt i kontakt med:

”Jag följer med den nog...jag får dedär...jag är med i tekniska föreningen och genom den får jag vad heter den...insinööri ja talous...på finska...på svenska kommer forum...så dem läser jag med intresse. Och likaså tekniska uppgifter i dagstidningarna...helsingin sanomat har ju en gång i veckan...intressanta artiklar.” (Karl)

Jag ville också få fram hur de interjuvade använder sociala medier och hur tekniken påverkar sociala relationer, eller om de alls gör det. Av de fem interjuvade använde alla tre med dator e-mail regelbundet om inte varje dag. Ingen använde något chat-forum men en av de interjuvade använde skype och facebook.

”Ja, chat på skype...det är det ju...chatten har använt på det sättet att jag kan föra över dokumenten den vägen till den andra parten...att jag bara drar in dokumenten dit på chatten så går de fram. Det är faktiskt det snabbaste sättet att föra över...det är hemskt behändigt...och så kan man tala samtidigt via skype.” (Andrea)

Andrea använder därmed alla de aspekter som kan ses som grunden för modern IT-kommunikation: text, audio och bild. Stefan använder e-post för att ha kontakt med släktingar och tycker att det blivit lättare på det sättet. Han använder inte skype eller facebook men bifogar gärna bilder och filer i sina e-mail och tycker det är ett behändigt sätt att byta erfarenheter. Stefan använder inte mycket sin telefon till annat än att ringa. Bertil använder också e-post och anser att tekniken har minskat på de personliga sociala umgänget samtidigt som det har underlättat kommunikationen.

”...nå, det underlättar ju dig, ditt liv på det sättet men o andra sidan så är det vissa möten och personliga kontakter som försvinner på det här sättet, det finns både nack- och fördelar i det hela.” (Bertil)

Erika och Karl som inte har någon personlig dator har inte använt de sociala aspekterna av informationsteknologi fast de har hört om dem och Karl sett på när hans son använder skype.

”Aldrig...prövat lite google här nere...men sen kom min operation och satte liksom stopp för hela intresset men nu har det börjat vakna lite tillbaka...fast har bara suttit brevid.” (Erika)

Jag var även intresserad om tekniken hade fått de interjuvade att uppleva något nytt genom kurser, resor eller program. De ”yngre” var starkare på denna front då Bertil blivit tvungen att ta It-körkort för jobbets skull och lärt sig om basprogrammen och den personliga datorns funktioner:

”Nå, tekniken har gjort det att man måste ha lärt sig vissa program och tagit sån här ADB körkort för att man ska kunna utnyttja di här alla programmen så som det är meningen.” (Bertil)

Andrea var den enda som använde tekniken för ett mera rekreationellt skyfte genom att ofta beställa biljetter, ordna resor, google maps och google street view.

”Jo, det är ganska behändigt. Kör igenom hela Norge på det sättet (Streetview)...sitter i en bil och kör igenom Norge...ser vyerna det är nog helt galet fantastiskt.” (Andrea)

6.3.3 Brukarmedverkan

I det tredje temat om brukarmedverkan tar jag upp hur de statliga och privata tjänsterna kan kännas för de äldre, hur de tycker att den kunde göras seniorvänligare och hurdana tjänster eller program de skulle önska att det fanns.

Stefan använder nättjänster från bankens håll men shopper ingenting förutom biljetter på nätet ibland. Han tycker att de tjänster som finns är i behov av utveckling men vet inte hurdana dataprogram eller apps han skulle önska sig framtiden. Erika och Karl använder inte nättjänster överhuvudtaget.

”Nej, nej jag har betalningstjänst plus klara, och man får skriva till banken och ordna upp dedär och det är ett sjuttonts halo nu...” (Erika)

Enligt Bertil har nättjänsterna underlättat livet då saker blivit behändigare att sköta och de tar mindre tid:

”Det har underlättat det du har...du behöver inte köa för någon telefonväxel och annat...och du ser genast vad du...vilken tid du får liksom från, via nätet så du behöver inte vänta på information...” (Bertil)

Andrea ser på nättjänster speciellt inom ekonomiska området som en obligatorisk nödvändighet i dagens samhälle:

”Nå, alltså bankverksamheten den är ju mera...mest på nätet...dit finns det ju mera inte riktigt någonting...man är ju inte välkommen riktigt på banken...det är ju så att man ska hållas borta.” (Andrea)

Under ämnet brukarvänlighet gällande mjukvara svarar Bertil följande:

”Nå, den tekniken...kan ju säkert...eller utvecklas ju hela tiden...på det sättet så hoppas jag i framtiden att det blir lättare att koppla ihop olika sorters teknik. Att television, telefon och printer och annat dylikt som nu annars måste koppla ihop med din dator...och sen att du kan se från tv:n...du har större möjligheter att titta på fotografier och annat via den här nya tekniken och sånt...” (Bertil)

Bertil önskar sig då att tekniken kunde vara lättare att integrera med annan teknik. Andrea ser på saken så att man måste anpassa sig och att man nog vänjer sig bara man provar sig fram och tar tid åt saken. Hon vet inte hur saker kunde göras bättre.

”Ingen aning...jag tycker att det är...alltså man blir ju...bara man vänjer sig vid saker och ting så blir man ju hemmastadd, då är man liksom hemma...men det är ju så fort det händer någonting...att man hamnar ut för en annan dator...nya saker...så blir man ju lite hemlös men...inte vet jag hur man kan göra det vänligare...nu är det vänligt sen när man bara kommer in det. Man vänjer sig.” (Andrea)

Erika som inte har mycket erfarenhet saknar den sociala kontakten för att våga prova och ”leka” med datorer. Då känner hon sig trygg och kan fråga råd vid behov.

”Att jag skulle ha en levande människa berrvid mig. *Skratt*” (Erika)

I frågan om hurdana applikationer eller program som skulle vara på önskelistan är de flesta respondenterna osäkra. Andrea saknar någonlunda kategorisering av program då alla operatorernas appstoren är fullpackade av program. Bertil igen saknar mera sökprogram och en bättre organisering av relevant information åt seniorer på internet.

”Vissa sökprogram kanske, var man lätt hittar hjälp angående mediciner eller läkare eller något sånt här. Det finns ju dedär google men i vissa fall är det för omfattande så det är inte så lätt och hitta närmaste sjukhus eller vårdplats...förstahjälstationer.” Bertil

6.3.4 Delaktighet

Delaktighet är ett viktigt begrepp inom det sociala området och jag ville undersöka hur delaktighet kunde främjas inom och genom informationsteknologin för att väcka intresse hos seniorer. Jag har med en samhällelig synvinkel om stödåtgärder från samhällets sida i form av kurser och info. Jag kartlade också de äldres åsikter om teknisk kunskap

och samhällelig position. Till sist bad jag om förslag och synpunkter vad seniorerna skulle önska sig av kurser och evenemang för att ha viljan att delta.

”Samhället skulle kunna stöda en på det sättet att i synnerhet för äldre personer skulle de kunna hålla avgiftsfria kurser...men just att det skulle finnas ett större utbud på dem.” (Bertil)

Bertil önskar sig fria kurser och framförallt mera information om dem, kurserna borde också vara delade enligt intressområden och kunnade så att de äldre som redan har bas-kunskap kunde lära sig just det de själva saknar. Lite som moderna kurspaket för unga i skolorna.

”Nej, det finns hemskt många som är illa ute då det krisar, och vart ska man ringa? Jag ringde en gång till Stockmanns helpdesk och de var bra. Men inte vet jag om...många vill ha hjälp hemma. Jag har ju barn och barnbarn...så di hjälper mig sen om det är...” (Andrea)

Andrea som är själv väldigt kapabel tycker att de äldre borde få mera och bättre stöd hem till sig och att helpdesk ofta kan vara förvirrande och svårfattat. Hon anser att barnen och barnbarnen är en viktig resurs, men inte en man ständigt ska lita sig på. Och alla har inte heller den resursen, påpekar hon. Stefan är på samma linje som Andrea. Han önskar också att det skulle finnas mera stöd att få tag på till hemmen och är själv beroende om rekommendationer från sina anhöriga som han kan lita på.

Kunskap är makt och även så teknisk kunskap. Jag ville därför fråga om hur mina respondenter känner sig gentemot den snabba frammarschen av IT-teknologin. Enligt Stefan ger teknisk kunskap en starkare position i samhället och han såg det redan då datorer kom in på arbetsplatsen och i arbetslivet. Han anser att tekniken är viktig och att detta syns inom företagen. Erik anser att tilläggs-kunskap alltid är nyttig men stöder sig på de gamla medierna (tidning, tv) för att hänga med vad som händer. Bertil kommenterar följande:

”Nojo, nu tycker jag att om man förstår dagens teknik så hänger man lättare med liksom utvecklingen och känner sig inte så...lika ska vi säga utomstående utan du är mera liksom med i hela samhället om du vet hur det fungerar i dagens läge och hur tekniken fungerar...man känner sig inte så gammal och bortkommen som det heter om man förstår...” (Bertil)

Stefan anser att det är viktigast att kunna och lära sig basen för informationsteknologin genom kurser och vet inte riktigt vad han skulle införa. Stefan anser att han fått mycket av den hjälp han behöver men är rädd för att själv göra misstag. Erika saknar just det sociala i att lära sig nytt tillsammans med andra och att få aktivera tänkandet:

”Jag skulle säga att gamla människor ska röra på sig och se nya vyer och inte bli sittande, de blir så lätt instängda i sitt hus, det finns ju aktiviteter...man måste aktivera sin hjärna och inte bara tala om sjukdomar.” (Erika)

Bertil har klara önskemål vad han skulle vilja gå igenom på It-kurser för seniorer:

”Närmast skulle det vara att de skulle kunna ge ut information om dagens domhär telefonerna, på vilka alla sätt man kan utnyttja dem och hur man kan ställa in dem så att de fungerar så som du vill att de ska fungera och samma gäller de här pekplattorna och programmen som hör till dem...och sen om man skulle få information och kunskap om dagens Windows fungerar om man använder dator dagligen skulle det ju hjälpa att man skulle kunna använda alla finesser som där ingår.” (Bertil)

Andrea har önskemål om att förstärka sitt eget kunnande som redan är på en relativt hög nivå seniormässigt. Hon skulle vilja lära sig mera om hemsidor och känner en osäkerhet då hon själv måste publicera något material. Karl konstaterade att han måste ha baskunskap och lärandet bör ske i en trygg miljö för att vara intressant nog.

”Kurser i att lära sig och använda den här teknologin. Där man kan slå upp vas som helst. Och som sagt jag är nyfiken, jag är intresserad av allt.” (Karl)

6.3.5 Övriga synpunkter

Den sista frågan i min intervjuguide var en öppen fråga om de intervjuade hade något att tillägga. Genom den och andra intressanta ämnen som kom upp i intervjun skapades mindre temagrupper som jag presenterar under denna rubrik.

Den första handlar om ekonomiska medel. Flera av respondenterna berättade för mig om att de anser att tekniken och de elektroniska tjänsterna för med sig många kostnader som helt enkelt är onödiga och till och med frustrerande.

”Och man ska ju tänka på att de flesta har ju inte råd...” (Erika)

Erika har bytt mobiloperatör och minskat på användningen av mobilen för att hon tycker det blivit för dyrt. Det är också ekonomiska tankar och tankar om nödvändigheten om hon behöver informationsteknologi som fått henne att tveka i att skaffa åt sig dator eller pekplatta. Bertil är här in på samma tankar:

”En negativ effekt har den här tekniken fört med sig...dagens telefonavgifter och vissa kostnader som tillhör datorn och programmen är inte heller så billiga. Har medfört att kostnaderna för användarna enligt mitt tycke är ganska höga i dagens läge. Att förut hade du bara en telefonräkning och nu har du kanske tre till fyra räkningar på vad du beställer och använder.” (Bertil)

Till samma ekonomiska del kan man också tala om teknikens granti och hur snabbt produkten föråldras.

”...att grantierna för vissa maskiner borde vara lite längre än vad de är idag för de har en viss tendens att gå sönder när de är så känsliga i dagens läge.” (Bertil)

Ett annat mindre tema som kom upp var en slags ”rädsla” som flera respondenter hade för att göra bort sig eller misslyckas i IT-världen. Denna rädsla kunde säkerligen dämpa seniorernas vilja att delta och utforska informationsteknologin. Fyra av fem respondenter kände någon sorts större eller mindre ångest gällande It-världen.

”...där är jag kanske lite rädd, lite försiktig...för...sen när det går ut på nätet så ser alla vad jag har gjort.” (Andrea)

6.4 Intern validitet

Intern validitet är att bekräfta över att resultaten kan uppfattas som riktiga. ”Riktighet betyder ändå inte fullständig objektivitet inom samhällsvetenskaper för att detta anses av de flesta att vara omöjligt. I stället brukar man tala om intersubjektivitet, dvs. ju mera resultat som pekar åt samma håll desto sannolikare är det att resultaten stämmer. De viktigaste kriterierna i valet av respondenter var för mig ålder och kön. Kön visade sig inte relevant för forskningsresultaten medan ålder hade en stor betydelse för resultaten. Genom att kritiskt granska materialet från de tidigare forskningarna, kategorisera mina frågor och temaområden samt utgå från ett ifrågasättande perspektiv har jag strävat till maximal möjlig validitet. (Jacobsen, 2007:156)

6.5 Extern validitet

Extern validitet handlar om hur generaliserbara resultaten är, dvs. hur ett fåtal resultat kan tillämpas på övriga gruppen eller temat i samhället. Målet med min kvalitativa studie är inte att nå en maximal generaliserbarhet utan mera att forska in i ett fenomen på djupet för att bättre förstå det. Jag kan argumentera för sannolikheten av mina uppgifters generella kvalifikationer genom att hävda än en gång till intervjugruppens upprepanden av ett tema kontra tidigare forskningars resultat. (Jacobsen, 2007:166)

7 DISKUSSION OCH ANALYS

I detta kapitel analyseras resultaten av min undersökning mot den tidigare forskning jag hade som grund för mitt eget arbete för att se hur likriktade resultaten är med varandra. I slutet finns mina synpunkter på hur de olika ”årsklasserna” av seniorer skiljer sig ifrån varandra.

7.1 Om de tre frågeställningarna

I min planering kom jag fram till tre primära frågeställningar jag ville undersöka, grunden för dem fanns förutom i mina egna tankar också i den tidigare forskning som för mig verkade mest relevant ur et sociotekniskt princip.

7.1.1 Hur använder seniorerna IT- teknologi i sin vardag?

Enligt mina resultat använder seniorerna IT-teknologi mest för att sköta om vardagliga ärenden som kunde vara nyheter, banktjänster och e-post. Men de som använde dator och var mera vana med det höll också på med släktforskning, beställa biljetter, facebook, skype och googles servicen i form av kartor och streetwiev. Alla de intervjuade hade någon form av mobil så man kunde få tag på dem flexibelt. En del använde också tekniken till att förbättra sitt vetande om aktuella samhällsfenomen som t.ex. Vaalikone vid olika val. Detta var en väldigt positiv upptäckt.

Som Sankari (2004:10) konstaterar så stämmer det att de centrala tjänsterna håller på att flytta sig till internet. Av mina respondenter använde alla nätbank förutom de som var kring 90 år. De skötte sina finanser genom fysisk närvaro, telefon och betalningstjänst. De ”yngre” använde också internet till att läsa nyheter och en del social media men ingen höll på med nätshoppande. Den absolut populäraste IT produkten var mobiltelefonen, men många utnyttjade inte dens fulla kapacitet vilket är normalt också bland yngre. De ”äldre” hade också en mobil, men den var ofta en designad seniortelefon som inte kan kallas för smarttelefon eftersom den inte kan användas för effektiv nätsurfning. Datorer och särskilt bärbara datorer kom på andra plats medan många hyste beaktning

för pekplattor som onödiga dyra leksaker, en trendprodukt vilket överensstämmer också med andra åldersgrupper.

Min undersökning för fram en starkare gruppering av seniorers ålder än Laiho (2011:1) genom att enligt mig är ”new age” seniorer oftast de som upplevt IT i arbetslivet, och de äldre har oftast inte gjort det. De kring 90 år har visst varierande intresse för informationsteknik men har stora problem med att uppfatta dens verkliga natur, troligtvis mest pga. brist på erfarenhet.

7.1.2 Hur upplever seniorer IT- teknologin och vilka är de största problemen med dessa teknologier i vardagen?

Liksom Eisma (2004:9) är jag absolut på samma spår att en positiv utforsakande attityd är väldigt viktig för ett successivt integration in i informationssamhället. De skickligaste av respondenterna i min forskning var inte bara de med största erfarenheten utan också de med den positivaste attityden. Villkor för lärandet är inte bara i teknikens nyttighet utan även i uppfattningen om det egna kunnadet.

Ett par av mina informanter tyckte också att det fanns för lite kurser för seniorer, eller om de finns, alltför lite information om dem genom rätta kanaler. Man ville främst ha grundkurser gällande windows och tips om internet samt datasäkerhet.

Ingen av mina respondenter hade tagit till sig sociala medien så starkt som jag förväntade mig eller Githens (2007:5) forskning hävdar. Visserligen användes social media men man var mycket försiktig med den, ingen hade direkt genom den skapat nya kontakter fast man nog uppehöll redan gamla relationer via den. Den hade på det sättet underlättat vardagen men inte ökat på sociala kontakter. Mera utyttjades e-posten till att sköta om aktiviteter som kunde klassificeras som medborgaraktivitet. Gällande den mentala hälsan och sociala kontakter är jag av den åsikten att en fysisk närvaro och lärandet av informationsteknik tillsammans fungerar som ett mycket bättre stimulus för att göra IT lärandet så attraktivt som möjligt.

7.1.3 Hur kunde de operativa miljöerna göras seniorvänligare?

Eisma (2004:1) för fram följande viktiga punkter om seniorer och IT lärandet:

- Klara och tydliga förklaringar och termer om tekniska apparater.
- Man tar hänsyn till hur de tekniska planeringsprocesserna fungerar för äldre.
- Interaktiva praktiska element är i användning så ofta som möjligt för att få fram forskningsdata.
- Den sociala naturen av gruppträffar förstärks.

Dessa stämmer väl med mina egna resultat och till det kan jag ännu lägga två viktiga begrepp, nämligen tid och repetition. Man ska inte skynda på och gå för snabbt framåt när man behandlar ämnet informationsteknik för seniorer. För det andra är det väldigt bra att repetera ständigt eftersom många av mina intervjuade sade att de lätt glömmer vad de lärt sig. Dessutom handlar det mycket om ett koncept inte exakt information, systemet är väldigt stort för att läras utantill. Jag tycker det är mera så som en av mina respondenter sade ”man måste ju leka” dvs. utforska i lugn och ro. Och många lösningar hittar man fram om man har god tid bara man förstår grunderna. Det är också viktigt (särskilt ju äldre deltagarna blir) att föra fram och förklara teknikens interaktiva natur och tillämpningsmöjligheter.

7.2 Teknik och ålder

När de yngre tänker på seniorer i samhället brukar det finnas en tendens att klassificera dem i en enhetlig grupp, man tänker sällan på hur stora variationerna kan vara mellan ett par år hit och dit. Ju äldre än människa blir desto mindre tycks man anse att de enskilda åren har betydelse, medan de som barn har en väldigt stor betydelse. Men detta är inte fallet, variationen mellan 70 och 90 åringar är väldigt stor. De har påverkats genom olika medier. T.ex. 90 åringarna ser på tidningen, böcker och radion som primärt medel för information (även om de nog ser på tv) för de var medierna av deras tid. Ju yngre en person blir, destu större blir influensen av television, telefon och slutligen datorer och interaktiv medieteknik.

7.2.1 De inkluderade 70- åringarna

Tidigare forskning och resultaten av interjuverna för fram att de nypensionerade ”yngsta” seniorerna har det största kunnandet inom informationstekniken, en rationell konsekvens av teknologins inklusion i deras arbetsplatser före de blivit pensionerade. De flesta har aktivt jobbat med datorer och gått kurser inom området. De har grundkunskaper och använder samhällets bastjänster på internet. De flesta har ändå inte djupgående kunskaper om operativsystem eller själva teknologins funktioner utan använder färdiga program som de blivit skolade i. Den snabba utvecklingen särskilt inom mobilområdet och operativsystemen anses ändå vara frustrerande samt problemen med teknologins integrationsmöjligheter med varandra. Också datasäkerhet kan föra med sig osäkerhet tillsammans med den snabba utvecklingen.

Denna grupp är mest intresserad av att öka sina kunskaper inom informationsteknologin på de områden som de själv vill, de är således tillräckligt medvetna om It-teknologins delområden att de själva kan se sina styrkor och brister. För att inkludera denna grupp starkare i informationssamhället anser jag att man bör ordna specifika delområdeskurser hand i hand med kurser som behandlar grunderna. Även elektroniska kurser kunde vara en möjlighet.

7.2.2 De intresserade 80- åringarna

Mellangruppen som man kunde kalla det, är enligt mig den grupp samhället kraftigast borde satsa på gällande inkludering i informationssamhället. De är också gruppen med en stor variation i kunskap om It. En del av dem har använt datorer under sin jobbtid och är vana vid dem, andra har jobbat på branscher där informationstekniken inte ännu hade trängt igenom. De har också intresse att lära sig om IT och vill bemästra grundkunskaperna men har oftast inte intresse att lära sig djupgående om informationstekniken. För denna grupp är IT framförallt ett nödvändigt redskap som ska underlätta livet. Kursen inom samhällets e-tjänster, internet och basprogrammen samt operativsystemens grundprinciper anser jag vara lämpliga titlar för denna grupp av seniorer.

7.2.3 De exkluderade 90- åringarna

Jag upptäckte att skillnaden mellan 70 och 90 åringar var radikal. Till skillnad från många 70 och 80 åringar så har majoriteten av 90 åringarna inte upplevt modern form av informationsteknologi på sina arbetsplatser. På det sättet har de aldrig haft ett tvingande behov att lära sig om IT-teknologi och även om det finns intresse för det anser många att denna värld är alltför skrämmande och främmande för dem. Många kan ha problem med att förstå mediernas interaktiva natur i dagens värld där användaren själv har mycket makt att göra som hon vill. Den kritiska punkten för denna åldersgrupp ligger i intresse och personlighet, många har inte viljan att lära sig om IT och anser sig inte behöva den, men de som gör det anser att man bör försöka hållas med i utvecklingen. För att stöda denna attityd kräver denna grupp ett socialt sinne i själva lärandeprocessen och en hel del tålamod. Lärandet är en sidoprocess av socialt umgänge, vilket gör det intressant och utmanande.

7.3 Förslag till fortsatt forskning

Genom denna undersökning samt tidigare forskning kom jag fram till de teman inom äldre om informationsteknologin som kunde undersökas mera omfattande beroende på instansen som genomför undersökningen.

Det första temat jag vill ta upp angår den sociala arenan och inklusion. I min forskning kom det fram att de ”äldsta” saknar socialt umgänge som kunde kombineras med informationsteknologin. Hur kunde lärandet kombineras med socialt samspel?

Nästa tema är en kombination mellan sociala och tekniska arenan. Det handlar om hur man kunde skapa seniorvänlig informationsteknik som motsvarar seniorernas förväntningar och världsbild, en viktig sak att ta i beaktande då västvärldens antal seniorer som använder informationstekniken stadigt ökar. Vidare kunde man forska i hur tekniken kunde göras lättare att integrera med annan teknik, för detta kunde vara frustrerande för de äldre.

Man kunde också göra en djupare forskning över seniorernas IT-beteende på kurs där man kunde kartlägga positiva och negativa erfarenheter av informationsteknologin. Genom detta kunde framtida kurser optimeras till att bättre ta i beaktande seniorers särskilda behov med informationsteknologi.

Ett tema som kom upp var priset på informationsteknologin, flera av de interjuvade ansåg att datorer, telefoner och framför allt pekplattor var för dyra för att väcka intresse. Också tjänsterna och programmen ansågs vara onödigt dyra. Runtomkring i världen har man skapat och försökt med att skapa billig It-teknologi åt tredje världens barn och befolkning. Kunde liknande massproduktionsprincip tillämpas inom äldreomsorgen för att sänka på priset av hårdvara?

7.4 Arbetslivsrelevans

Inom det sociala området finns en hel del anställda som jobbar med de äldre i olika former. Då socionomer och andra hjälper till i att konstruera och skapa en fungerande vardag för våra seniorer kan det vara nyttigt att veta om hur de äldre använder informationsteknik i sin vardag och vilka möjligheterna och gränserna är för inkludering av IT-teknologi i de äldres vardag. Då vi fungerar med de äldre och hjälper till kan det också komma situationer där vi måste använda våra kunskaper om informationsteknologi för att stöda eller hjälpa vår klient. Det är därför viktigt att vi alla som samhällsmedborgare har baskunskap om IT och var vi kan hitta eventuella lösningar – så vi kan lära de äldre och främja deras oberoende så länge som möjligt. Detta skapar förutom ekonomiska besparingar ett sätt för oss och äldre att utvecklas tillsammans och använda de aspekter av IT-teknologin som främjar socialt samspel.

KÄLLOR

Askheim, Ole Petter & Bengt Starring, 2007, Empowerment i teori och praktik, Gleerups utbildning AB, 2007, Malmö, 234

Eisma R, Dickinson A, Goodman J, Syme A, Tiwari L, Newell A, 2004, Early user involvement in the developing of information technology-related products for older people, University of Dundee, Springer-Verlag

Giddens, Anthony, 2009, Sociology 6th edition, Polity press, Cambridge 2012, 1194

Githens, Rod, 2007, Older adults and e-learning, University of Illinois

González Antonio, Ramírez Paz, Viadel Vicente, 2012, Attitudes of the elderly toward information and communications technologies, Taylor & Francis Group, Cuenca (Spain)

Jacobsen, Dag Ingvar, 2007, Förståelse, beskrivning och förklaring, Studentlitteratur, Malmö 2011, 316

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend, 2009, Den kvalitativa forskningsintervjun, Studentlitteratur, Malmö 2013, 370

Laiho, Maija, 2011, Tietokone ikäihmisen arjessa, Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalipolitiikan lisensiaattitutkimus, 188

Madsen, Bent, 2001, Socialpedagogik, Studentlitteratur, Malmö 2010, 244

Madsen, Bent, 2005, Socialpedagogik – integration och inklusion i det moderna samhället, Studentlitteratur, Malmö, 2010, 301

Sankari, Anne, 2004, Ikääntyviä tietoyhteiskunnassa – Kulttuuriset ajattelutavat ja sosiaalinen tila, Minerva Kustannus Oy, Jyväskylä, 127

Statistikcentralen: http://www.tilastokeskus.fi/til/sutivi/2013/sutivi_2013_2013-11-07_tie_001_fi.html

BILAGOR

Bilaga 1: Informerat samtycke

Bilaga 2: Informationsbrev

Bilaga 3: Intervjuguide

BILAGA 1 FORMULÄR OM INFORMERAT SAMTYCKE

Jag ger härmed tillstånd åt socionomstuderande Rasmus Rautalin att intervjua mig. Jag har läst igenom informationsbrevet och blivit informerad om att intervjuaren Rasmus Rautalin kommer att göra anteckningar och banta in intervjun. Jag är medveten om att all information kommer att behandlas konfidentiellt.

Jag har blivit informerad om att deltagandet är frivilligt och jag har rätt att avbryta intervjun om jag så vill. Jag har även rätt att förbjuda att det jag sagt används i examensarbetet ända tills arbetet är färdigt. Man kommer inte att kunna känna igen mig eller mina svar i det färdiga examensarbetet och efteråt kommer det insamlade materialet att förstöras.

Genom att skriva under detta dokument godkänner jag att bli intervjuad och att informationen får användas för examensarbetet.

Tid och plats

Underskrift och namnförtydligande

BILAGA 2 INFORMATIONSBREV TILL INFORMANTER

Bästa deltagare!

Jag heter Rasmus Rautalin, och studerar inom det sociala området vid yrkeshögskolan Arcada i Helsingfors. Mina studier börjar närma sig sitt slut och just nu håller jag på med att skriva mitt examensarbete om hur äldre och modern it-teknologi möter varandra i vardagslivet. Den grundläggande tanken bakom examensarbetet är att förbättra samhällets medvetenhet om äldre medborgares användning av modern it-teknologi och hur den används i det sociala samspelet. Idén är att genom intervjuer fånga seniorers uppfattning om teknikens roll i vardagen. För att kunna göra detta ber jag härmed om Er hjälp.

Jag skulle vilja fråga om lov att intervjua Er för mitt examensarbete för att fånga in de perspektiv och tankar Ni har att dela med Er om ämnet. Intervjun skulle pågå i ca en timme. Under intervjun kommer jag att göra en del anteckningar och den bandas också in. All information kommer att behandlas omsorgsfullt och konfidentiellt. Ingen person kommer att kunna kännas igen i examensarbetet och det insamlade materialet kommer att förstöras då arbetet är färdigt.

Deltagandet baserar sig på absolut frivillighet och kan avbrytas av Er i vilket skede som helst. Om ni har frågor gällande examensarbetet eller intervjun kan Ni gärna ta kontakt.

Med vänlig hälsning

Handledare

Rasmus Rautalin

Ingmar Sigfrids

rautalin.rasmus@gmail.com

ingmar.sigfrids@arcada.fi

BILAGA 3 INTERVJUGUIDE

Tema 1 – It-teknologi i vardagen

1. Vilken typ av teknologi använder Ni? (telefon, dator, pekplatta osv.)
2. Hur ofta använder Ni it-teknologi?
3. Beskriv fritt Ert eget kunnande?

Tema 2 – teknik och empowerment

1. Hur känns dagens teknik för Er? (uppmuntrande, stressande, främmande osv.)
2. Hur påverkar teknologin Era sociala relationer? (Skype, E-mail, Forum?)
3. Har tekniken inspirerat Er att uppleva något nytt i livet? (kurser, resor, program)

Tema 3 – brukarmedverkan

1. Hur upplever Ni internet och nättjänster? (hälsovård, bankverksamhet, övriga program)
2. Tycker Ni tekniken kunde göras brukarvänligare? (hur kan tekniken hjälpa dig?)
3. Har Ni förslag på hurdana tjänster (apps) kunde vara nyttiga för äldre? (vad, hurdana, vilka typer av program)

Tema 4 – delaktighet

1. Ger samhället Er den tekniska stöd du finner nödvändig? (kurser, info, guider, helpdesk osv.)
2. Ger teknisk kunskap enligt Er en starkare position inom samhället? (om ja så hur kunde det komma fram)
3. Har Ni förslag på hur It-kurser för seniorer borde ordnas? (vad behandlas, hur fungerar lärandet, vad får Er att gå på kurs?)

Tema 5 – Avslutning, tillägg och övriga synpunkter